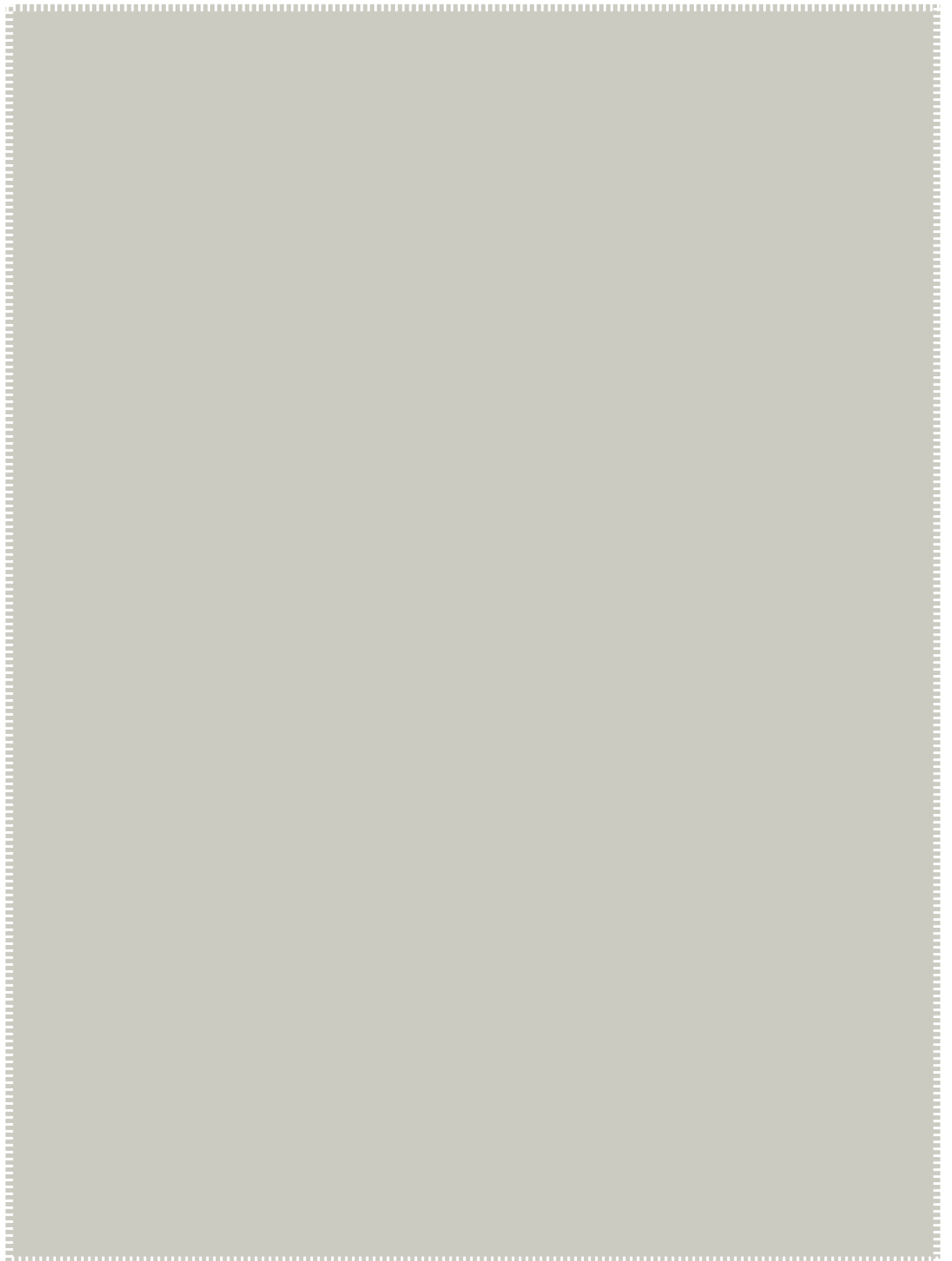

INFORMES
FUNDACIÓ
CATALUNYA
EUROPA
[02/13]

FORMACIÓ PROFESSIONAL:
NOU CICLE, QÜESTIÓ
DE VOLUNTATS

[AUTOR:]
JOSEP FRANCI

FUNDACIÓ
CATALUNYA
EUROPA

ÍNDEX

---

1. PRÒLEG	4
2. INTRODUCCIÓ	6
3. TECNICISMES, TÒPICS, MANTRES I AMENACES	9
3.1. La pretesa barrera dels tecnicismes	9
3.2. Pretextos	9
3.3. Amenaces: la moda retro i la integració	12
4. ELS ACTIUS DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL A CATALUNYA	16
4.1. Què es valora en el mercat de treball?	17
4.2. Què pot aportar la Formació Professional inicial?	18
4.3. Formació Ocupacional i Formació Contínua: amb què podem comptar?	22
5. PROPOSTES DE MILLORA: PRINCIPIS GENERALS	25
5.1. Més Formació Professional, més competitivitat	25
5.2. Una política estructural liderada per l'administració educativa	27
5.3. Més implicació de (i més col·laboració amb) les empreses	29
6. PROPOSTES D'ACTUACIÓ: POTENCIAR ELS ACTIUS DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL INICIAL	31

PRÒLEG

La profunditat de la crisi, la seva extensió internacional i, sobretot, la seva durada, està posant en qüestió una gran part del que la societat catalana ha estat capaç de construir en els darrers 35 anys. Un lustre de crisi ho amenaça gairebé tot i obliga, de grat o per força, a plantejar-se canvis de gran volada, la intensitat i l'extensió dels quals estarà vinculada, com en tot moment de la història, a la capacitat que els diferents segments de la societat tinguin de generar moviments i forces que defensin el seu encaix en aquest futur en construcció. Els canvis, vaja, dependran d'allò tan atacat però tan inqüestionable de la lluita de classes.

Interpretar el que hi ha en joc durant aquests anys no és senzill. Anunciar catàstrofes ven molt (no ho justifico: ho constato). Podríem recitar de memòria economistes poc coneguts el 2006 que han aconseguit percentatges alts de *share* mediàtic a base de posar dates i gotes de ciència dubtosa a cataclismes econòmics i socials de diversa índole. Injectar dosis d'optimisme infundat té moltíssim menys ressò —que lluny queden aquelles veus que proclamaven 2009 com la fi d'una certa desacceleració!—, però també hi ha ments preclares que se senten estranyament obligades a proclamar la imminència de la fi (de la crisi, s'entén). Generar un coneixement sòlid de les causes de la crisi i, com a conseqüència, bastir estratègies per sortir-ne té un grau de complexitat sensiblement superior.

No es tracta d'un genèric “com sortim de la crisi”, sinó que la sortida de la crisi sigui la més positiva per a la majoria de la societat catalana, la qual cosa obliga a reconsiderar tots i cadascun dels fonaments de la nostra societat. Perquè si no ho fem en primera persona del plural, algú ho acabarà fent per nosaltres en tercera personal del singular. I, probablement, no ens agradarà.

Hauran de caure uns quants mites. El de la Transició espanyola ha de ser un d'ells. No em refereixo al fet històric en si mateix, —caracteritzat càusticament i encertadament per Vázquez Montalbán com el resultat d'una “correlació de febleses”—, sinó al mite interessat construït al seu voltant. És cert que les dues grans febleses confrontades —els hereus de la dictadura, incapaços de mantenir-ne la seva inèrcia, i una variada amalgama de forces oposidores unides només pel denominador comú de la lluita antifranquista— van bastir pactes que han donat vida i consistència al període democràtic més extens i menys convuls de l'Estat espanyol. Però els pactes s'han fet vells: quan van néixer, no pertanyíem a allò que en dèiem Mercat Comú Europeu, comptàvem en pessetes (això va durar fins l'any 2000), els pactes escrits (no tots van ser-ho) es “picaven a màquina”, els telèfons eren de dial i molt fixos (els Góndola, els més moderns) els qui viatjaven a l'estranger eren minoria, si existien televisors en color pocs en tenien, hi havia poca immigració, Internet hagués semblat el nom d'una cadena de tintorereries i el Barça guanyava algunes vegades la Copa, gairebé mai la Lliga i mai la Copa d'Europa (la Champions League no existia). La llista seria llarguíssima, curiosa i entretinguda. En qualsevol cas posaria en evidència l'envelliment d'uns acords formulats en un context que ha canviat des de l'arrel.

Una altra transició, la segona per a determinades generacions, és inevitable i tan se val que hi fem front de cara i abjurant dels tabús generats en els darrers 35 anys. No hi ha motius per no exercir el dret a replantejar les bases econòmiques i polítiques vigents durant més de tres dècades. Serveix de poc jugar a la contra, i té un punt de conservadorisme patètic, o serveix per fer més fàcil el camí dels qui, sense cap dubte ni escrúpol, voldran sortir reforçats d'aquesta crisi. Qui generi coneixement i propostes d'acció política creïbles i suportades per una base social

suficient té, almenys, possibilitats de jugar. En cas contrari, ens queixarem de l'àrbitre amb raó i havent perdut.

Temes no en faltaran. El principal, com es vertebren moviments socials i accions polítiques per superar la crisi, en un moment en què les dificultats econòmiques torpedinen la vitalitat de la societat i l'esclerosi afecta severament les estructures dels partits polítics. Moviments i accions que han d'incidir en l'entramat internacional de finançament dels estats, en els objectius i models de finançament de l'educació, els sistemes públics de salut i els de protecció social, en les regulacions de l'activitat econòmica, en les inversions en infraestructures, en la política industrial, energètica i un llarguíssim etcètera de temes decisius que demanen ser revisats. Entre ells, un de dramàticament propi: la qualitat democràtica de les institucions, dels agents polítics que ens representen i de totes les organitzacions que, amb intensitat variable, envolten els principals nuclis de poder, gestats en la transició de la dictadura a la democràcia i, com estan mostrant molts esdeveniments recents, durament pervertits per alguns polítics indignes de representar-nos, uns quants empresaris sense escrúpols i molts personatges tèrbols que sempre ballen al so del poder, especialment si els poders públics fan front a la seva voracitat amb una tebior imperdonable.

Formant part d'aquest debat general, ja està en qüestió el marc estatal de Catalunya, procés recolzat per una part molt important de la societat catalana a la qual encara li falta recorregut per esdevenir hegemònica. I, íntimament lligat amb aquest procés, caldria pensar com es vencen uns quants reptes decisius més: la incorporació plena a la vida econòmica i social de Catalunya del milió d'immigrants arribats des de l'any 2000; el canvi de les conviccions de tots aquells que veuen en un hipotètic estat independent més riscos que beneficis i, potser el més important, com aconseguir el punt d'equilibri en l'exercici de la solidaritat territorial amb d'altres regions europees més necessitades (que ajudar no comporti caure a cotes de benestar inferiors a qui rep l'ajuda).

No es tracta d'enumerar tots i cadascun dels processos que, amb vinculacions més o menys diferides, acabaran emmarcant i definint el nostre futur. Són molts, requereixen vigor i aconsellen pensar i actuar, conèixer i proposar objectius que orientin les accions en un període de transició llarg, molt difícil i en cap cas apte per a la tebior i el tacticisme. En aquest procés, de moment, el soroll domina la informació entre símptomes de descomposició política i social. Sovint podríem fer

balanços de situació similars als del detectiu anònim que protagonitza *El enredo de la bolsa y la vida* d'Eduardo Mendoza:

Es cierto, haciendo balance de la situación, que parece que no hayamos avanzado, y es muy probable que no hayamos avanzado. Incluso es posible que hayamos retrocedido, cosas ambas difíciles de determinar cuando no se conoce el punto de partida ni el objetivo último de nuestro caminar.

Sigui quin sigui l'escenari de sortida, el procés que hi porta exigeix ambició en la definició d'objectius i rigor en la formulació d'estratègies. Necessitem un horitzó que doni sentit a les polítiques concretes. Polítiques que ajudin a anar bastint una superació viable de la crisi i que generin adhesions majoritàries –els moviments contraris a les retallades pressupostàries conciten adhesions, però sense gaire horitzó.

Sovint fa la sensació que els grans mals que ens afecten avui demanen grans solucions molt més generals i ambicioses. Potser sí. El problema, però, rau en la construcció d'aquestes grans alternatives. Persisteixen símptomes d'un cert grau d'atonía col·lectiva. La por s'ha instal·lat en una part remarcable de la societat. Bona part dels nostres representants polítics donen mostres alarmants de no entendre què passa i de no saber, en justa correspondència, què fer... excepte insistir a driblar-se a si mateixos. Apareixen corruptors i corruptes gairebé de sota les pedres. Un terreny, en suma, perillosament adobat per als populismes i salvadors de la pàtria de tot tipus. Intuïm la tempesta, però no com evitar-la.

Jo tampoc no ho sé. Però crec que per sortir del pantà serà imprescindible una certa "reactivació" social, l'impuls de moviments que busquin evitar la rapacitat dels qui, mentre miràvem cap a una altra banda, ens han dut fins a la situació actual. Moviments que impedeixin que la resposta a "qui paga" sigui la més habitual –els que tenen menys– i que vetllin activament perquè tot allò que s'ha esbotzat des de 2007 es reconstrueixi a favor de l'economia, la cohesió social i la qualitat democràtica.

INTRODUCCIÓ

Faig quatre pinzellades de traç molt gruixut sobre el context en què haurà d'evolucionar la Formació Professional a Catalunya en els propers anys. La crisi actual ha convertit l'elevació dels nivells de qualificació de la població activa en una emergència ineludible per fer possible un nou model de competitivitat econòmica i de cohesió social. Cinc anys després que la fallida de Lehman Brothers marqués l'inici simbòlic de la crisi econòmica mundial, els estudis de prospectiva continuen insistint en les mateixes tendències, el mateix marc, que condicionarà la formació de professionals a Catalunya en els propers anys: envelliment de la població activa –creix la franja d'edats de 40 a 64 anys i disminueix la de 16 a 39 anys–, lenta, molt lenta, recuperació de l'ocupació, moviments significatius entre sectors d'activitat econòmica i una demanda d'ocupació que evolucionarà de llocs de treball que no requereixen qualificació a la demanda de titulacions de grau superior de Formació Professional i en alguns casos, també de grau mitjà. En aquella ocupació que es creï –frase que el 2013 té un punt innegable d'agosament– es requeriran més competències tècniques i, molt principalment, competències com el treball en equip, el lideratge,

l'adaptació al canvi, el domini de llengües estrangeres, etc. Val a dir, de passada, que totes aquestes competències tenen un millor encaix en el sistema educatiu que en qualsevol dispositiu de formació continuada que, si de cas, pot complementar i enriquir els aprenentatges fets a l'educació formal.

Són només, repeteixo, quatre consideracions sobre allò que podem esperar. Passar del traç gruixut al dibuix fi demanaria moltíssima més extensió i congregar experts en la matèria. Però a efectes de generar propostes d'actuació seríem més o menys allà mateix. Ens hem passat anys pronosticant l'esclat de la bombolla immobiliària –vistos els resultats, el que ha esclatat és més aviat una bomba–, preveient les conseqüències de l'explosió en termes d'atur d'un contingent laboral de molt difícil recol·locació sense fer res al respecte. Vist, doncs, que els grans trets dels escenaris de futur són clars, el fonamental és actuar, fer.

En aquest context, la Formació Professional pot tenir un impacte positiu en la recuperació de l'activitat econòmica. Malgrat ser una part reduïda d'un procés molt més ampli, té l'avantatge que ja hi podem actuar immediatament, donant-li un sentit que la vinculï molt més directament a l'activitat econòmica, que la connecti amb la competitivitat i deixi d'arraconar-

la a la condició de “segona oportunitat”, política de compensació del fracàs escolar, eina conjuntural per pal·liar, que no resol, períodes de creixement de l’atur o, simplement, bàlsam convenient de la cohesió social. Molt evidentment, la Formació Professional ja no és això, però el desconeixement domina per sobre dels fets mateixos. En resum: pot contribuir la Formació Professional al nostre futur col·lectiu? Si sabem elevar-la a la categoria de política d’estat, de contribució positiva en una situació d’emergència nacional, indubtablement sí. Hem de confiar que la crisi no esborri la voluntat de la Unió Europea d’esdevenir l’economia més competitiva del món, encara que ajorni aquest objectiu més enllà de 2020. Per aconseguir aquesta fita li caldrà millorar la qualificació professional de moltes persones, especialment en els països del sud. Ara és el moment per posar les bases més sòlides per a aquest salt qualitatiu i la Formació Professional és una de les principals eines a emprar.

Catalunya i Espanya han arribat a uns nivells d’atur dramàtics, amb prou feines sostinguts per subsidis minvants, restes d’economia submergida i el valor refugi d’unes xarxes familiars cada cop més primes. El pitjor és que per a moltes persones, les menys qualificades, sembla evident que no es tracta de passar uns quants anys de precarietat i dificultats de tota mena. A llarg termini, segons indiquen els estudis de prospectiva de forma gairebé unànime, els llocs de treball que no requeriran qualificació seran minoritaris en el conjunt de persones ocupades (entre un 15% i un 20%). El repte està servit: com elevar els nivells de qualificació d’un col·lectiu molt nombrós per incorporar-lo a un model de creixement econòmic molt més basat en el valor que aporta, evitant de passada que la falta d’expectatives d’aquest grup derivi en conflicte social.

Aquesta és una de les principals raons per les quals necessitem ara més Formació Professional. Ens cal i podem disposar-ne perquè, en aquest àmbit concret, els darrers anys han servit per definir a Catalunya un model de Formació Professional que segurament necessita retocs però que ja té ben perfilats els seus trets fonamentals i està consolidat en la normativa vigent. Li cal molt més coneixement i ús entre les empreses i difusió de resultats positius que anivellin els beneficis que aporta amb una percepció social majoritària que encara no la reconeix prou. El més important de tot, però, és que ja funciona, no un artefacte complex que calgui posar en marxa de bell nou.

Aquí pretenc definir propostes per a l’acció, aportar orientacions per al creixement de la Formació Professional

en el sentit més ambiciós de l’expressió, suggerir allò que podem fer amb immediatesa, sense haver d’esperar grans solucions que trigaran a arribar, és a dir, fent camí per construir-les.

En les pàgines següents, miro de mostrar sense gaire tecnicismes, com un canvi de cicle en la Formació Professional catalana és avui possible. L’escola –l’administració educativa– ja ha fet les reformes estructurals necessàries per convertir-se en un gran proveïdor de persones qualificades per a les empreses. Falta encara aplanar el camí perquè moltes més empreses vegin viable el treball conjunt amb els centres educatius. Calen, també, decisions valentes per aconseguir que tots els recursos que anualment es destinen a la Formació Contínua serveixin per incrementar significativament el nombre de persones graduades en Formació Professional. Si es deixa enrere l’*status quo* de tants anys tenim a tocar un gran salt qualitatiu. El problema principal no han de ser els recursos, sinó allò que durant massa temps ha mancat a la Formació Professional: la voluntat de fer. El dramatisme de la situació laboral de tantes i tantes persones fa del tot il·lícit el manteniment d’uns jocs d’equilibris que malbaraten allò que la Formació Professional pot aportar a la competitivitat econòmica i la cohesió social.

La tardor de 2011, en acabar un partit memorable de la lliga de la UEFA Champions League a San Siro en què el F.C.Barcelona va derrotar l’AC Milan per 2 a 3, a l’aleshores entrenador del Barça, Josep Guardiola, li van preguntar en anglès pels conceptes bàsics del joc de l’equip. En la seva resposta, Guardiola va adduir que, tot plegat, era prou senzill: “I have the ball, I pass the ball”, expressió reiterada diverses vegades. Segurament no deu ser tan fàcil: la immensa majoria de jugadors de futbol que “have the ball” es troben que si “pass the ball” al primer toc, indefectiblement el seu equip “loses the ball”. La raó és fàcil d’entendre: hi ha d’haver algú preparat per a “get the ball”. Darrera d’un concepte molt clar, molt contundent, molt senzill, hi ha moltíssima feina, molt d’assaig, complexitat i molta tècnica perfeccionada. Si aquest supòsit s’acompleix, però, el concepte és ben senzill: “I have the ball, I pass the ball”.

Alguna cosa semblant caldria aconseguir amb la Formació Professional. Pocs conceptes però molt clars, pocs objectius que els concretessin, una vinculació consistent amb els grans objectius de l’economia (especialment, de la creació d’ocupació) i una estratègia treballada i consensuada col·lectivament per assolir-los. Menys mirada interna i més exigència social. Si això

s'aconsegueix, les possibles amenaces –que no mancaran–, es faran petites i fins i tot poden servir d'estímul per a un desenvolupament sense precedents de la Formació Professional.

En el text he evitat expressament unes quantes pàgines amb referències bibliogràfiques, assumint com a pròpia l'exclamació de Woody Guthrie sobre el plagi d'un altre músic: *He stole from me, but I steal from everybody*. He mirat de fer meves totes les anàlisis, reflexions i propostes d'economistes, sociòlegs i experts d'indole diversa que m'ha semblat que afegien valor a la Formació Professional. He intentat comprendre i recrear totes aquelles propostes dels responsables polítics que han contribuït a millorar-la. He imitat conscientment els valors i l'exemple de grans professionals que han donat vida tangible i concreta a la Formació Professional i amb qui he tingut el privilegi de poder treballar. Amb la modèstia que cal, crec que mirar de vessar aquesta experiència en reflexions i propostes serà més valuós que simplement relligar informacions i dades *au-dessus de la mêlée*.

Exceptuo d'aquest criteri general algunes de les dades que esmento: les relatives a la inserció laboral de les persones graduades de Formació Professional i al

nombre d'alumnes que fan anualment pràctiques en empreses, consultables al web www.empresaescola.cat (del Programa E+E gestionat pel Consell de Cambres de Comerç de Catalunya i el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya), els índexs de graduació d'estudiants de Formació Professional, extrets de *L'Educació postobligatòria a Catalunya. Eixos de desigualtat en les trajectòries formatives més enllà de l'ESO*, Informe d'Avaluació núm. 15 del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu el 2010, les dades sobre la despesa en Formació Professional contingudes en el document emprat pel Govern de Catalunya en la presentació del III Pla General de la Formació Professional i de l'inici del procés d'elaboració d'una llei de Formació Professional i, finalment, dades diverses sobre candidats de les proves d'accés, alumnes de l'Institut Obert de Catalunya i dels ensenyaments d'esports, entre d'altres, reproduïdes en el dossier d'inici del curs 2012-2013 lliurat per la Consellera d'Ensenyament als mitjans de comunicació el 4 de setembre de 2012. Les tres darreres fonts són consultables al web del Departament d'Ensenyament: www.gencat.cat/ensenyament.

TECNICISMES, TÒPICS, MANTRES I AMENACES

El debat públic sobre la Formació Professional a Catalunya i a Espanya ha estat massa sovint afectat per tres plagues perfectament complementàries: quan es produeix entre experts en la matèria, és una discussió tenyida de tecnicismes que semblen preparats expressament per mantenir-la en una zona inaccessible de confort; quan el ventall de participants s'obre, dona pas a una confrontació grotesca de tòpics i *mantres* que aconseguen un efecte similar: deixar inalterat el joc d'equilibris, els corrents de fons, les forces reals que han donat fons i forma a la Formació Professional en els darrers 35 anys de la nostra història.

3.1. LA PRETESA BARRERA DELS TECNICISMES

Si l'avaluació d'un servei públic situa el focus d'atenció únicament en la seva estructura interna és, probablement, perquè la voluntat de millorar-la és escassa. Si no ho fos, considerariem les seves vinculacions amb la societat que l'utilitza, la relació entre el cost que té i els beneficis que se n'obtenen i, també, l'adequació de la seva estructura a la funció social que se n'espera. Però si aquesta voluntat de millora és etèria, res no impedeix d'abandonar a la seva sort els tècnics que n'han de garantir el seu funcionament i, només de tant en tant, cridar-los perquè donin consistència a reflexions col·lectives que tapen remordiments i cobreixen les aparences. I, és clar, els tècnics es comuniquen en l'argot que els és propi: en aquest cas, parlen de competències professionals, competències transversals, criteris de realització, ensenyaments bàsics, currículum, adaptacions curriculars, mòduls, perfils professionals, formació en centres de treball... Un argot tan críptic com el de qualsevol col·lectiu

professional qualificat. Pregunta pertinent: tenim una tribu de tècnics perversa i entestada a mantenir el secret de la fórmula màgica? No. Tenim poc interès en el tema, no queda bé dir-ho en veu alta i sempre ens queda el recurs de fer parlar a qui s'ocupa que el vaixell navegui malgrat no saber exactament, perquè no li hem dit, quin és el port de destinació.

La disjuntiva entre aplicar solucions tècniques per a la millora del sistema de Formació Professional o sotmetre'l a transformacions profundes, no ha format part del debat públic sobre polítiques educatives. No han existit moviments socials, corrents de fons que ho hagin exigit. Sense aquesta condició, el funcionament del sistema s'encomana als tècnics (i sort que en tenim!) i, quan convé, utilitzem els seus tecnicismes com la prova irrefutable de la necessitat de refer de bell nou tot el sistema... però sense que els actes segueixin les paraules.

3.2. PRETEXTOS

Per tal de donar cobertura a l'absència d'accions determinants d'impuls de la Formació Professional, han florit amb el pas dels anys un bon reguitzell d'excuses, d'escuts protectors, de tòpics, que han funcionat com a complement ideal dels tecnicismes. Aquests pretextos apareixen quan el ventall de participants s'amplia, poc o molt. Embolcallen la indiferència amb una capa d'interès simulat i ofereixen un diagnòstic sempre erroni: "fins que no solucionem aquest problema", normalment inexistent, "la Formació Professional no funcionarà".

El repertori de tòpics per excusar l'absència històrica de moviments d'impuls de la Formació Professional, és ampli i variat. Fa estralls entre molts dels qui tenen a veure amb les decisions polítiques relacionades amb la Formació Professional, bona part dels quals incideix en el seu

finançament i, en perfecta sintonia, els qui condicionen negativament l'opinió pública fornint falses percepcions de la realitat.

La perla del repertori és invocar la distància entre els centres educatius i les empreses i el mercat de treball. Gairebé sempre funciona perquè evoca un passat històric en què, certament, la percepció s'ajustava a la realitat i, com que el tema no ha estat una prioritat social, en una petita part del disc dur col·lectiu encara hi ha alguna fotografia que confirma l'encert de l'afirmació. No cal molestar-se a comprovar que la cooperació efectiva entre empreses i centres educatius compta, a Catalunya, amb molts centenars d'acords concrets, formalitzats i operatius, ni que aquests mateixos centres són la principal "agència" d'inserció laboral de les persones que hi estudien i que, per tant, algun tipus de relació fluida deuen tenir amb les empreses.

En temps de crisi, els moviments per escapar de la desfeta, per adquirir a temps els antidòts més potents, són inevitables i obeeixen a una lògica elemental de preservació de la integritat. En l'àmbit de la qualificació professional, se sol buscar el blindatge en aquelles formacions que ens facin més imprescindibles en el mercat de treball. I això, a Catalunya –de fet, també a molts altres països del món– vol dir girar la mirada cap a la formació universitària. Són moltes, encara, les generacions que al llarg de la seva vida han tingut les titulacions universitàries com el millor antidòt contra l'atur, simplement perquè era així. Mai no ha estat un blindatge ni de bon tros, però sí que és verificable que durant la segona meitat del segle XX entre els titulats universitaris es registrava un nombre d'aturats sensiblement inferior a la resta de grups amb altres tipus de formació inicial. És clar que es pot entrar en un debat tan llarg com interessant sobre el fenomen de la sobreformació, que compta amb alguns estudis molt rigorosos a Catalunya. Però el cas és que les dades globals, irrefutables, condicionen una voluntat generalitzada d'accés a la universitat per fer front amb més garanties al creixement de la desocupació. Els tòpics del tipus "fàbrica d'aturats" –potents com a clixé, fàcils d'entendre– són una deformació grotesca de dos fets reals: al final de la formació universitària no hi ha exactament la terra promesa i, encara més, una part dels titulats universitaris té problemes evidents per exercir professionalment d'allò que ha estudiat. Però, mirat globalment, un títol universitari continua essent un bon argument contra l'atur, fins i tot en moments, com ara, en què creix sense control.

Aquest valor que cal assignar a la Universitat se sol negar, però, a la Formació Professional i al conjunt dels ensenyaments professionals no universitaris. No es tracta d'establir una competició grotesca, sinó de fer cas a les evidències: l'informe sobre la inserció laboral a la Formació Professional que el Departament d'Ensenyament elabora anualment i de forma ininterrompuda des de 2007, mostra com qui té un títol de Formació Professional té tantes o més probabilitats de trobar feina i, en el cas dels titulats de grau superior, de fer-ho amb nivells salarials equiparables als dels titulats universitaris. Són, òbviament, paràmetres plenament immersos en un context d'atur juvenil desenfrenat. Però no per això menys certs en termes relatius.

Hi ha alguns tòpics menors, normalment adduïts per qui creu tenir un cert coneixement de la matèria. Per exemple: la Formació Professional només condueix al mercat de treball i no facilita la continuïtat en els estudis. No és cert: el mateix Informe del Departament d'Ensenyament citat en el paràgraf anterior ho desmenteix amb tota rotunditat. O bé: la Formació Professional és fonamentalment per a nois. Nou error. La representació per gènere és equilibrada en xifres absolutes, però molt esbiaixada segons les professions de destí dels diferents cicles formatius. Passa, ni més ni menys, el mateix que al mercat de treball.

Finalment, hi ha el pretext inconfessable, aquell que només es diu clarament en presència d'amistats de lleialtat contrastada o més indirectament davant de persones a qui se'ls suposa la complicitat: la Formació Professional és "cutre", les escoles tenen uns equipaments tècnics obsolets i el professorat no està a l'altura de les exigències del present. Aquest apriorisme abasta tants caps i està tan sòlidament arrelat que fa inútil i francament patètica qualsevol discussió. Qui pensa així difícilment acceptarà que la col·laboració creixent entre centres i empreses ha modificat sensiblement el panorama del segle passat, ni que el treball conjunt entre tècnics d'empresa i professorat ha produït molts fruits positius. Un tòpic d'aquesta profunditat només es pot contradir per via empírica: visitar i conèixer els centres en rigorós directe. Hi ha de tot, naturalment. Però una cosa és segura: Catalunya té més d'un centenar de centres que poden competir en la gamma alta de les escoles europees de Formació Professional.

En aquesta brevíssima ressenya de pretextos per renunciar de facto a una Formació Professional amb més potència, no podem oblidar les paraules màgiques

– *mantres*– que s’invoquen sense traduir cap voluntat d’acció real. Centrem-nos en les dues espècies més letals: les successives onades de dissenys i redissenys de la Formació Professional, d’una banda, i els panegírics de la Formació dual alemanya, actualment en plena efervescència, de l’altra.

Quan una eina no funciona com volem, podem pensar que està mal dissenyada, que no sabem com fer-la servir o que potser l’estem usant per a allò que no toca. En el cas de la Formació Professional, una pulsio político-administrativa profunda ens porta sovint a qüestionar-ne el disseny. És com si tots els ministres espanyols que en algun moment han tingut la Formació Professional sota la seva tutela haguessin heretat, amb la mítica cartera, dues capsetes amb les lletres FP. La primera, més indicada per a ministres socialistes, podria dir: mira de potenciar-la, però no t’hi matis. La segona, molt consumida en les files populars, diu: torna-la a dissenyar i qui dia passa any empeny. En tots dos casos, es parteix d’un diagnòstic esbiaixat –“no funciona”–, i s’addueix la necessitat d’arranjaments previs fins a arribar al moment de la veritable eclosio i, finalment, s’al·lega falta de temps i s’ajornen les bones intencions per a la propera legislatura. Falta de convicció? Evident. Però també falta de pressio social.

La Llei Orgànica de Qualificacions i Formació Professional de 2002 va representar la culminació de la filia per al disseny recurrent. És el màxim exponent del tecnicisme, d’una capacitat malaltissa del sistema de només mirar cap endins mentre simula que mira enfora i enllà. És una llei que no ha donat pràcticament cap fruit –o els pocs fruits que ha donat podrien haver madurat molt abans sense la llei– i que, això sí, ha ajudat a mantenir pactes mai no escrits sobre el finançament dels diferents vessants de la Formació Professional. Sobretot, és una llei que va arribar als sis anys de govern aznarista i que, mentrestant, va entretenir el personal. D’això es tractava.

Gairebé deu anys després, José Ignacio Wert esdevenia ministre d’Educació del govern espanyol. Al cap de poc de la seva presa de possessio i amb motiu de la presentació de María Dolores Calvo com a nova directora general de Formació Professional, l’agència EFE difonia una nota en què es podia llegir:

El ministro de Educación, Cultura y Deporte, José Ignacio Wert, ha defendido este lunes la importancia del «rediseño» de la Formación Profesional (FP) frente al

dato «desolador» y «escalofriante» del paro juvenil, que alcanza a la mitad de la población menor de 25 años que quiere trabajar, según la última EPA. «Siempre, en el curso de sucesivos gobiernos y de sucesivas administraciones», ha indicado Wert «se ha ensalzado al comienzo la importancia de la Formación Profesional y se ha salido al final con muy poco fruto de las respectivas gestiones».

Això passava quan el ministre Wert encara no havia decidit incrementar la seva quota de pantalla a costa de la llengua catalana i les declaracions van passar desapercibudes per a la gran majoria. Les paraules tenen una part de lucidesa i una part, molt més gran, de trampa: la raó que cal donar-li pel que fa a la constatació de l’“interès minvant” dels successius governs espanyols en la Formació Professional, li hem de treure amb escreix perquè el recurs al “redisseny” traeix un “interès zero” ja d’entrada: el disseny pot ser un problema, però mai no és un obstacle per al creixement de la Formació Professional si realment hi ha voluntat de fer-la créixer.

Mesos després d’aquest primer anunci, el ministre Wert baixava a l’arena amb una proposta, compartida amb la ministra d’Ocupació i Seguretat Social, Fátima Báñez, d’implantació de la formació dual alemanya a Espanya. El text, aprovat pel govern espanyol, aporta molt poc. Sigui com sigui, el govern espanyol formalitzava la seva adhesio a la gran moda dels darrers dos anys: la Formació Professional dual alemanya, invocada amb fervor per tota mena d’administracions i cercles de persones i personalitats vinculades d’alguna manera a la Formació Professional. Sorpren comprovar com una cosa tan coneguda, i de fa tant de temps, faci una *reentré* tan victoriosa, tres dècades després de començar a ser coneguda a Catalunya.

És cert que forma part del paquet de sèrie que el govern alemany mira sempre de col·locar en les relacions bilaterals amb els governs d’altres estats. I en la correlació de forces europees actual el més prudent és dir “amén”, més encara si no es poden posar en dubte els efectes positius que la formació dual ha tingut en la qualificació dels treballadors industrials alemanys. Però d’aquesta *realpolitik* a convertir la formació dual en dogma de fe, dedicar-li tota mena de panegírics sense la més mínima mirada crítica i prometre, amb alegria, la seva implantació quasi immediata, hi ha una distància enorme. Una cosa és actuar amb la fúria dels conversos i l’altra perdre el senderi i, amb ell, la dignitat.

Els principis i les característiques bàsiques de la formació dual són difícilment qüestionables: aprendre fent, compartir aprenentatge entre empresa i escola i segellar la relació entre alumnes i empreses mitjançant un contracte laboral. Es parteix de la demanda d'aprenents de cada empresa, que participa voluntàriament en el dispositiu de formació. Les tres parts implicades hi guanyen: les empreses, perquè influeixen poderosament en el contingut de la formació i garanteixen el personal qualificat per al futur; els estudiants, perquè al fet d'aprendre cobrant hi uneixen una formació actualitzada i amb prestigi reconegut en el mercat de treball; les administracions públiques, perquè la contribució privada alleugereix els pressupostos públics sense minvar, en situacions com l'actual, la capacitat de combatre l'atur juvenil. Compartir aquests principis és fàcil i obligat.

Altra cosa és pensar que una aplicació mimètica de la formació dual a Catalunya o a Espanya és possible sense un esforç notable d'adaptació. Hi ha almenys tres raons objectives, d'altra banda òbvies: la dimensió de les empreses industrials alemanyes no és equiparable, ni de bon tros, a la de les indústries catalanes; el pes relatiu de la indústria en el PIB català és la meitat del pes de la indústria alemanya; i, finalment, la implicació de l'empresa alemanya en la Formació Professional ve de lluny, un segle, i això ha consolidat la seva aportació i implicació, molt superior al de l'empresa catalana. Si, a més, tenim en compte l'austeritat injectada en els pressupostos públics catalans, resulta més que evident que una importació sense adequació de la formació dual a Catalunya és literalment impossible. Si només es tracta de tenir un tema de conversa o de repetir un *mantra*, no hi ha problema. Si realment es pensa que els principis bàsics de la formació dual tenen sentit com a inspiració de la Formació Professional a Catalunya, aleshores cal definir un procés d'aplicació, una via pròpia que tingui en compte les característiques del nostre teixit productiu.

3.3. AMENACES: LA MODA RETRO I LA INTEGRACIÓ

Com que qualsevol cosa que es pot complicar, es complica, al repertori clàssic de mostres de desinterès per la Formació Professional s'hi sumen, avui, dues amenaces de tipus diferent. Una és més explosiva: les mesures sobre Formació Professional de la Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa (LOMCE). La segona, més diferida en el temps però igualment perillosa:

l'aprimament lent i inexorable dels fons dedicats a la Formació Ocupacional i a la Formació Contínua no dona lloc a un procés rigorós d'unificació de les diferents modalitats de Formació Professional. És una oportunitat que, en no ser aprofitada, esdevé lentament una amenaça.

Sumant-se a la moda tardor-hivern 2012, el ministre Wert ens ha obsequiat amb successius esborranys d'una nova llei d'Educació, la LOMCE, que a Catalunya ha fet furor pel seu atac directe al català com a llengua vehicular de l'educació i que, en matèria de Formació Professional incorpora alguns problemes i força confusió amb un clar toc *vintage*. "el que vale, vale, y el que no para la FP". Si aquestes propostes són la concreció del redisseny promès, hem de dir que el ministre és tan ràpid com poc esforçat (pel que fa a la Formació Professional, és clar).

Vist el curtíssim cicle vital que moltes propostes polítiques tenen en aquests temps convulsos, la cosa encara pot donar moltes voltes. Però convé repassar breument els trets més rellevants de les mesures de la LOMCE sobre la Formació Professional. El més destacable és la nova estructura del 4t d'ESO: dues opcions –ensenyaments acadèmics i ensenyaments aplicats– i una paral·lela, la Formació Professional Bàsica, que substitueix, però als 15 anys, els actuals Programes de Qualificació Professional Inicial, i s'adreça als estudiants que mostren una menor adaptació al model escolar d'aprenentatge. Com a estructura és tan discutible com qualsevol altra, però coneixent la distància que sol haver-hi entre les lleis i la seva implantació poden anticipar-se alguns problemes. El més rellevant: durant el primer any, en la Formació Professional Bàsica no és possible cap fórmula de combinació entre formació i treball, per l'edat dels seus alumnes. Per a aquest perfil d'alumne aquesta no és una qüestió menor. Si, a més, el finançament d'aquesta opció no és rellevant –i difícilment podrà ser-ho en les circumstàncies actuals– el risc de convertir-la en un simple receptacle del segment baix del fracàs escolar és majúscul. El segon: la norma resisteix la diferenciació entre ensenyaments acadèmics i ensenyaments aplicats, però la seva pràctica potser no tant. Les matèries de l'opció acadèmica són les clàssiques i previsible. Les de l'opció aplicada, francament també, però amb la incrustació de dues perles cultivades: Matemàtiques Orientades als Ensenyaments Aplicats i Ciències Aplicades a l'Activitat Professional, troncal la primera i optativa la segona. Vaja, Matemàtiques i Ciències, però amb un lleuger vernís "aplicat". La Iniciació a l'Activitat Emprenedora i Empresarial també

és optativa i exclusiva de l'opció “aplicada”. Es veu que als acadèmics els escau més el llatí, que no falla a la cita, que l'emprenedoria. Francament, no sembla un plantejament gaire innovador ni sembla que hagi de respondre a cap altra cosa que facilitar el batxillerat de tres anys encara que sigui a costa d'introduir un primer any absurd per als qui triïn la Formació Professional de Grau Mitjà.

I no pot faltar un article dedicat a la Formació Professional Dual: l'article 42 bis. Devia ser una inserció de darrera hora i a algú li devia fer mandra modificar la numeració de tots els articles a partir del 42. La buidor del seu contingut fa obligada la seva reproducció íntegra:

Artículo 42 bis. Formación Profesional Dual. El Gobierno regulará las condiciones y requisitos básicos que permitan el desarrollo por las Administraciones educativas de una modalidad de Formación Profesional dual, que propicie la corresponsabilidad de las empresas y de los centros docentes en los procesos formativos del alumnado.

És a dir, res! El govern espanyol només regularà, quan s'escaigui amb un afany centralitzador esperable, el que faran les administracions autonòmiques, les empreses i els centres (evidentment!).

Pel que fa als accessos a les diferents etapes, s'introdueix una prova d'admissió al Grau Superior –que anul·laria l'actual accés directe des del Batxillerat– i una prova similar, però potestativa per part dels centres, en el Grau Mitjà que, en canvi, té un accés més fàcil des de la Formació Professional Bàsica. La proposta té un cert grau de confusió i, això sí, s'estableix que el govern espanyol fixarà els reglaments d'aquestes proves. Sempre fidels al llegat del Conde de Romanones!

La qüestió dels accessos constitueix una invasió competencial clara i no seria descartable que acabés caient en el tràmit parlamentari de la llei, malgrat pugui passar que ningú no s'hi fixi. La nova estructura del 4t d'ESO i l'afegit d'un any de Formació Professional Bàsica als 15 anys seran un tema molt més pelut. Expressa un cert acord de fons entre els dos partits espanyols majoritaris, no té perquè ser mal rebut entre el professorat i, per acabar-ho d'adobar, el govern espanyol compta de finançar-lo amb els mateixos fons que ara dedica al 4t d'ESO. Això anuncia la permanència dels problemes actuals del darrer curs de l'ESO, però amb una separació d'alumnes pretesament menys conflictiva. L'espectre de

l'antiga Formació Professional de primer grau, que tant de mal va fer al conjunt del sistema, pren nova energia.

Malgrat el que es vulgui dir, aquesta nova llei educativa no tracta de la Formació Professional. En el fons, ni tan sols aborda el Batxillerat. Simplement dóna voltes a un problema endèmic del sistema educatiu espanyol: la transició entre l'educació obligatòria i els ensenyaments postobligatoris. Ho fa en la més pura tradició carpetovetònica: segregant alumnes segons capacitats i, en suma, mirant endins del sistema educatiu. No mira enfora per entendre què necessita la societat i, en el cas de la Formació Professional, que necessita el treball i la producció de béns del país. Cap novetat.

Davant de la necessitat urgent de combatre el drama de la desqualificació i la seva incidència negativa en la construcció d'un model més valuós de creixement econòmic, el Ministeri d'Educació espanyol inicia una croada populista centrada en els nivells de rendiment escolar –les “notes” – i en una defensa tramposa de l'excel·lència. L'equitat i la màxima correcció possible de les desigualtats en el sistema educatiu –és més que sabut que l'origen social condiciona el rendiment escolar– són compatibles amb l'impuls de l'excel·lència. Adduir l'estímul al millor rendiment acadèmic per limitar l'accés a l'educació postobligatòria és una fal·làcia tan evident que fa una certa angúnia sentir les argumentacions al respecte. Només s'explica per les ganes de provocar incendis que desviïn l'atenció dels problemes de fons, en la més pura tradició franquista.

Resulta més greu, encara, el soroll que la proposta de nova llei introdueix en un debat legítim, necessari i moltes vegades ajornat: seria positiu iniciar la Formació Professional als 12-13 anys? És cert que qualsevol versió de Formació Professional cridada a tenir èxit ha de contemplar un cert volum de pràctiques en entorns reals de producció i això, a aquestes edats, no és possible. Però també és veritat que determinat segment de la població escolar no és recuperable per al sistema si a partir del segon o tercer any de l'Educació Secundària Obligatòria no s'allunya del model escolar clàssic d'aprenentatge i descobreix el valor i la utilitat de coneixements i habilitats mitjançant metodologies i processos molt propers al treball. Sí, però aquesta manera d'aprendre –d'altra banda contrastada en experiències com els Plans de Transició al Treball per a joves majors de 16 anys– no pot ser mai un obstacle per a la graduació, per arribar amb l'esforç que convingui al mateix punt d'èxit que la resta de coetanis de l'ESO que han optat per la “via clàssica”.

De fet, aquesta és l'esca del pecat: sempre que pensem en fórmules similars a la Formació Professional per reduir el fracàs / exclusió escolar solem apartar-les de la possibilitat d'obtenir la graduació al final de l'escolarització obligatòria. L'estigma de la Llei General d'Educació (LGE) perviu i tendeix a fer de qualsevol opció de formació professionalitzadora prèvia als 16 anys una via de segona categoria que només fa possible un èxit de segona, mai de primera. Més de 20 anys de vida de la LGE van estampar aquesta idea en la consciència col·lectiva. Si a sobre, l'avantprojecte de la LOMCE l'avalua, la ferida es fa més fonda.

Sent certa, doncs, la conveniència d'un model d'aprenentatge professional per a molts joves que ja als inicis de la secundària obligatòria rebutgen els valors i les pràctiques hegemòniques del sistema escolar, la clau del seu èxit rau en la igualtat del punt d'arribada. En les condicions del nostre país, diria que això només té una solució possible: que la certificació al final de l'ensenyament obligatori sigui única i es complementi amb una orientació –tan “forta” com es vulgui– sobre els estudis postobligatoris que es poden cursar. Si el punt d'arribada és el mateix, les mesures de diversificació no poden ser segregadores. Si és diferent, qualsevol mesura –la tradició pesa tant!– continuarà alimentant índexs alts de fracàs escolar i necessitant mecanismes costosos i finalment inviàbles per resoldre el gravíssim problema del gran col·lectiu de persones amb baixa o nul·la qualificació.

La segona amenaça és més subtil, menys evident i més dilatada en els seus possibles efectes negatius. Fa referència a la disminució gradual dels fons dedicats a la Formació Ocupacional i la Formació Contínua. Durant més de 25 anys un dels debats recurrents en l'àmbit de la Formació Professional ha girat al voltant de l'anomenada integració dels tres subsistemes que, s'ha dit, configuren el conjunt del sistema: Formació Professional inicial, Formació Ocupacional i Formació Contínua. Tres subsistemes que, tot s'ha de dir, són una rara avis a la Unió Europea que, per regla general, només diferencia dues cares de la mateixa cosa: Formació Professional inicial, majoritàriament per a joves, i Formació Professional contínua, per a treballadors adults, estiguin o no ocupats. El més rellevant, però, és que a Catalunya cadascuna de les tres branques de la Formació Professional ha fet la guerra pel seu compte. D'orígens històrics molt diferents, la feblesa de la seva interdependència ha anat generant al llarg dels anys inèrcies institucionals i interessos corporatius divergents o directament antagònics.

En comptes de fer front a les arrels d'una situació que provoca grans ineficiències en el conjunt de la Formació Professional, una certa abundància de diner va afavorir la generació d'un debat només apte per a iniciats: com que no ens atrevim a resoldre el problema, comploquem-lo fins a l'infinit i podrem adduir que hi estem treballant. Tenim coartada! Aquesta lògica dóna carta de naturalesa a constructes com el Sistema Integrat de Qualificacions i Formació Professional –consagrat per la Llei espanyola de 2002– que, sobre la base del Catàleg Nacional de Qualificacions Professionals, havia de permetre de certificar i establir correspondències als aprenentatges assolits en qualsevol dels tres subsistemes. Deu anys després, aquest objectiu encara no s'ha concretat. Que no s'hagués assolit en deu mesos o en dos anys tindria una explicació lògica, tant tècnica com política. 120 mesos després també la té: no hi ha voluntat d'assolir-lo i es recorre a la tècnica més complicada, difícil i laberíntica per diferir l'arribada.

No hagués estat possible trobar un camí menys tortuós? És clar que sí, però hagués exigit la demolició d'un tabú i trobar una solució a un problema mal resolt en la sortida de la dictadura: el model de finançament de patronals i sindicats. Són organitzacions reconegudes per la Constitució Espanyola de 1978 –articles 7 i 131– a qui s'ha anat assignant funcions públiques però, això sí, només es poden finançar amb les quotes dels seus membres i amb allò que els vulgui consignar el pressupost general de l'estat. Gairebé impossible.

En comptes d'establir per llei un model de finançament dels agents socials, que els permetés fer front amb independència a les seves funcions públiques, s'ha tendit a contemporitzar i a sortir del pas en diverses ocasions sense atacar el problema de fons. Els Acords Nacionals de Formació Contínua de 1993 en són un exemple magnífic. Durant almenys 15 anys han permès alimentar les estructures de patronals i sindicats, fent-los més dependents, facilitant el seu funcionament sense haver de replantejar qüestions estructurals que sempre resultaven ser inoportunes. Compte: en cap cas parlo de corrupció! Els casos que hi va haver ja van ser oportunament portats als jutjats. Faig referència a una via recargolada de tapar transitòriament un problema real amb una part dels diners destinats a d'altres finalitats.

Per aquesta via, el debat sobre una certa unificació o correspondències al si de la Formació Professional s'ha contaminat inexorablement. És difícil ser lògic i racional quan t'amenacen els ingressos. El tabú ha anat creixent

i l'embolic al voltant de la integració de la Formació Professional ha arribat a extrems delirants.

Avui sembla que desfem el camí però persistim en la incapacitat de fer front als problemes de fons. La Formació Contínua ha fet passos de gegant cap al model de bonificació de les quotes de la Seguretat Social de les empreses: tant gastes en formació del teu personal (amb un topall, s'entén) i tant et bonificaré les quotes de la Seguretat Social. El finançament que la Fundació Tripartita per a la Formació i l'Ocupació destina a plans sectorials, intersectorials i altres ha disminuït sensiblement. A Catalunya, allò que el Consorci de Formació Contínua finança també ha tendit a la baixa. Pel que fa a la Formació Ocupacional, formació per a persones aturades, tampoc no se li poden demanar miracles davant d'un atur en "ascens lliure" i una percepció social que, de forma bastant majoritària, no veu en ella una opció que possibiliti l'accés a la feina.

Aquesta sagnia gradual admetria parar i pensar, mirar de fer-se preguntes amb una mínima dosi de gosadia, d'heterodòxia amb relació a l'estatus quo de tants anys: cal que assistim impàvids, esperant temps millors, a la minva de recursos per a la Formació Ocupacional i la Formació Contínua? Podríem tendir a concentrar les activitats de Formació Ocupacional i Formació Contínua en els centres educatius de Formació Professional per millorar-ne l'equipament? Podríem definir un mecanisme àgil i amb garanties per establir equivalències entre cursos de Formació Ocupacional i Formació Contínua i crèdits de títols de Formació Professional? Podríem fer de les escoles de Formació Professional l'espai més adequat per a la certificació de competències professionals adquirides treballant? Menys la primera, totes les preguntes tenen resposta afirmativa, sempre que hi hagi la voluntat explícita i l'empenta necessària per desfer pactes no escrits, trencar inèrcies acomodaticies en un entorn del tot incòmode i desballestar barreres mentals solidificades pel pas del temps.

ELS ACTIUS DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL A CATALUNYA

Per què tecnicismes, tòpics i *mantres* han subsistit durant tan de temps i amb tan bona salut? Mala sort, coalició secreta de perversions? Domini oligopolístic d'una casta de tecnòcrates? Obviament, no. Simplement, falta de voluntat. Simple error, doncs, dels responsables polítics de torn? Míopia dels poders econòmics? Durant uns quants anys, pot ser. Però no durant 35 anys. Qui al llarg de tres dècades ha tingut la responsabilitat i la possibilitat d'elevat el rendiment de la Formació Professional no ho ha considerat mai una prioritat. Habitualment, els poders econòmics i polítics de Catalunya han tractat la Formació Professional des de la posició del que sap que, en el fons, parlem d'alguna cosa sense la qual podem passar... si no fos pels efectes negatius que la seva absència podria tenir en la cohesió social.

Per tant, si la Formació Professional no ha avançat més es deu, principalment, a no haver estat una necessitat sentida per la majoria de la societat catalana que, com a conseqüència, no ha exercit una pressió suficient per donar-li més relleu. No hi ha hagut cap moviment que fes evolucionar una necessitat genèrica de més Formació Professional a una demanda social explícita i activa.

Aquesta és la clau de volta. Des de principis del segle passat, Catalunya no ha vinculat la Formació Professional a grans objectius econòmics, no l'ha utilitzat com a element essencial del seu desenvolupament econòmic. Aquest ha estat el factor decisiu de la seva relativa dissort,

d'un protagonisme d'actor secundari molt centrat en la seva contribució a la cohesió social. Fins que aquests dos plats de la balança no s'equilibrin, els esforços per millorar la Formació Professional seran atzarosos i, en conjunt, poc eficaços.

Potser ara es pot provocar un punt d'inflexió transcendent. Hauríem de ser capaços de pensar primer en la necessitat, en la contribució possible de la Formació Professional a la superació de la crisi i al creixement econòmic, actuar amb criteri (actuar pensant, pensar actuant) i consolidar les accions mitjançant les estructures més adequades i no a l'inrevés. Malgrat tot, ara tenim l'oportunitat de fer-ho... o de canviar definitivament de tema.

Malgrat aquesta visió global, però, la Formació Professional ha anat avançant perquè ha estat capaç de satisfer funcions menystingudes en la percepció social majoritària i en el discurs hegemònic, però prou necessàries socialment i econòmicament. Altrament no s'explicaria que tingui un centenar llarg de milers d'alumnes que hi confien la seva qualificació professional. Així, en plantejar-nos una contribució més ambiciosa de la Formació Professional als objectius econòmics i socials del país, comprovem que disposem amb una base de partida sensiblement superior al que de forma majoritària se sol pensar.

Aquesta és una consideració rellevant. De les pàgines escrites fins ara podria deduir-se que la Formació

Professional, a Catalunya, no funciona i no està en condicions de fer una aportació gaire rellevant a la superació dels problemes del país. Res més lluny de la realitat. Catalunya disposa d'un sistema de Formació Professional desenvolupat, consolidat jurídicament i avalat per l'experiència de totes les persones i empreses que se n'han beneficiat. El que fins ara he mirat de subratllar són diversos factors que li han impedit esprémer tot el seu potencial, tota la seva capacitat. És cert que les empreses han utilitzat escassament la Formació Professional (llast històric que s'ha començat a alleugerir però que encara pesa), que les classes mitjanes que encara no l'associen amb una carrera professional d'èxit i que no s'ha trobat l'encaix necessari dels agents socials en la governança del sistema. Però també és veritat que la Formació Professional compta amb actius sobrants per ser utilitzada amb molta més extensió i intensitat en la superació dels reptes actuals de l'economia i la societat catalana. Les pàgines que segueixen miren de mostrar-ne les proves.

4.1. QUÈ ES VALORA EN EL MERCAT DE TREBALL?

Si parlem d'ensenyaments o de formacions que tenen com a principal objectiu l'exercici d'una professió –amb independència de si es tracta de començar a exercir-la o de millorar el rendiment quan s'exerceix– és obligat preguntar-se quin tipus d'acreditació és més valorat pel mercat de treball i, per extensió, per la percepció social dominant. A Catalunya, la resposta és clara i contundent: el mercat de treball valora títols que tinguin, alhora, valor acadèmic i professional. En primer lloc, ja s'ha dit, els títols universitaris. No cal entrar, ara, en les causes de fons: caldria mirar les característiques del desenvolupament econòmic de Catalunya, els seus efectes en l'estructura de les plantilles de les empreses, en el proveïment de professionals per a la funció pública i, sobretot, en el pòsit que tot plegat ha deixat en la consciència col·lectiva.

En els darrers anys, però, el valor dels títols de Formació Professional ha irromput amb força. És el cas dels títols de Formació Professional de grau superior, inqüestionat i evidenciat per totes les anàlisis fetes al respecte. Aquesta evolució positiva resulta de la combinació de l'anvers i el revers de la mateixa moneda: a la mancança històrica de disponibilitat d'aquest tipus de perfil professional –i, en conseqüència, l'ampli marge de millora existent– ha trobat una bona correspondència en el creixement remarcable de l'oferta formativa. Resultat:

fins i tot en moments de crisi i d'atur juvenil lacerant, el comportament d'aquests títols en el mercat de treball ha estat remarcable.

Menys acceptats solen ser els bons resultats de la Formació Professional de grau mitjà en la darrera dècada. Però si atenem al seu rendiment com a facilitadora de la inserció laboral, les dades de la cinquena edició de l'estudi d'inserció laboral dels graduats de Formació Professional presentat a gener de 2012 pel Departament d'Ensenyament i el Consell de Cambres de Comerç de Catalunya són prou eloqüents, tant per al grau mitjà com per al grau superior:

Pel que fa als Cicles Formatius de Grau Mitjà, els graduats que han trobat feina es mantenen en un 25,24%, fins i tot amb un lleuger augment respecte a l'any anterior, que va ser del 25%. Els que compatibilitzen treball i formació han disminuït fins a l'11,50%, mentre que l'any anterior va representar el 14,03%. (...).

En el cas dels Cicles Formatius de Grau Superior, els graduats que han trobat feina se situen en el 33,61% amb un lleuger descens respecte de l'any anterior, que va ser del 34,9%. Els que compatibilitzen treball i formació han disminuït fins al 16,01%, mentre que l'any anterior van representar el 19,4 %..(...)

S'ha de tenir en compte el moment en què es va realitzar l'enquesta, atesa la situació adversa que correspon a una taxa d'atur dels joves de 16 a 24 anys del 50,12% -que lògicament explica les dificultats dels graduats per trobar feina. Tot i així els graduats segueixen mantenint una ocupabilitat molt superior a la mitjana de Catalunya, ja que la taxa d'atur en aquest període era del 22,18%.

En la majoria de mitjans de comunicació, aquesta contribució de la Formació Professional de grau mitjà obté un cert reconeixement, però gairebé sempre amb sordina. Cal suposar que es deu al fet que mai no pot ser una alternativa a la formació universitària. Però, en canvi, la seva funció està cridada a ser molt més transcendent com a horitzó dels milers de persones sense qualificació del nostre país, un dels reptes de més impacte i volada en la construcció d'un nou model de creixement econòmic. La flexibilització de l'accés i els mecanismes de capitalització dels aprenentatges ja existents fan possible

que els títols de Formació Professional de grau mitjà actuïn com a “receptacle” de la millora de la qualificació de milers i milers de treballadors adults que han après treballant, però que la seva qualificació és “opaca” per manca d’una acreditació valorada en el mercat de treball. Els títols de Formació Professional de grau mitjà tenen aquesta condició.

Durant més d’una dècada, en ambients reduïts d’experts i organitzacions vinculades directament o indirectament a la Formació Professional, s’ha defensat que aquesta funció que aquí s’assigna a la Formació Professional de grau mitjà seria més eficient bastint un sistema de certificats amb valor en el mercat de treball que, un cop establert, definís les seves correspondències amb la formació reglada. És el paper reservat als anomenats Certificats de Professionalitat. Dues dècades d’intents frustrats mostren que la idea pot ser bona, però la seva aplicació deu ser excessivament titànica per a les forces i la voluntat amb què comptem. Motius? El principal: en la nostra tradició, certificats d’aquest tipus no han tingut un reconeixement apreciable en el mercat de treball, si exceptuem els vinculats a algunes activitats regulades (instal·ladors i poca cosa més). Es pot aduir que altres països europeus, probablement aquells en què hauríem d’emmirallar-nos, sí que tenen, poc o molt, un sistema de certificats professionals amb valor consolidat en el mercat de treball. És el cas de França, el Regne Unit, Holanda i Dinamarca, entre d’altres. Això és innegable, com ho són els intents recurrents, no sempre reeixits, d’establir correspondències entre aquests certificats i els títols acadèmics. No obstant això, se sol oblidar que aquest valor, aquesta confiança en una determinada acreditació, es construeix al llarg de dècades, mai no és el fruit de pocs anys ni, encara menys, pot ser el resultat d’una manera molt hispànica de procedir: esperar que una llei més o menys encertada canviï, per si sola, els codis de relació imperants en un mecanisme tan complex com l’oferta i la demanda de llocs de treball.

El camí més curt, inexcusable avui, és recórrer a la moneda habitual en els processos de selecció i de contractació laboral: els títols amb valor acadèmic i laboral que, en aquest segment del mercat de treball, vol dir títols de Formació Professional. Reblem el clau si, a més, recordem que són títols que faciliten la mobilitat professional almenys en l’àmbit de la Unió Europea. Però contra el que a mi em sembla una evidència, s’ha continuat insistint en l’obsessió de fer de la dita Formació Professional per l’Ocupació una “mena” de formació

reglada. Calia, si ja des de 1995 s’havia elaborat un extensíssim repertori de Certificats de Professionalitat sense efectes perceptibles en el mercat de treball? Certament, la pregunta és retòrica: no, no calia. Què ha aportat l’intent a la Formació Ocupacional i la Formació Contínua? A la primera, molta més rigidesa. A la segona, absolutament res. Per què s’hi ha insistit? Només hi ha una explicació possible: la partida de poder entre administracions i agents socials, jugada a l’ombra d’un cert desinterès social pel tema.

Si en el mercat de treball es valoren els títols amb validesa acadèmica i laboral, si tenim un catàleg suficient de títols de Formació Professional amb aquestes característiques, per què no usar-los com a referent del conjunt de l’oferta formativa? No sé trobar raons en contra.

4.2. QUÈ POT APORTAR LA FORMACIÓ PROFESSIONAL INICIAL?

Si centrem l’anàlisi en la Formació Professional inicial, en la pròpia del sistema educatiu, podem afirmar sense reserves que avui Catalunya compta amb un sistema accessible, que permet la capitalització dels aprenentatges realitzats, dins o fora del sistema educatiu, que afavoreix índexs d’inserció laboral notables en una situació molt adversa i que, per tant, és una eina útil per a la promoció personal i professional dels seus usuaris i un bon soci per a la millora de la competitivitat de les empreses. Mirada benèvola? En absolut! Si analitzem els grans indicadors del sistema, comprovem que la dimensió, un problema fa deu anys, ha crescut fins arribar als 126.606 alumnes a l’inici del curs 2012-2013, distribuïts en una xarxa de gairebé 400 centres a tota Catalunya. La seva evolució en el darrer decenni ha millorat la seva “imatge de marca” fins a definir un cert “model català” –avalat per la Llei d’Educació de Catalunya i la normativa que posteriorment n’ha desenvolupat els seus preceptes en matèria de Formació Professional– que podríem caracteritzar amb els trets següents:

- ◆ **Accessibilitat.** Les proves d’accés a la Formació Professional, que ronden els 40.000 candidats en les darreres convocatòries, han esdevingut gradualment una de les principals vies de recuperació per al sistema educatiu de moltes persones que, per motius diversos, van abandonar els estudis després de l’escolarització obligatòria. La implantació generalitzada dels cursos

de preparació de l'accés al cicles de grau mitjà i als de grau superior –i des de 2012, la recuperació de cursos de promoció, equivalents a la realització de la prova d'accés– permet que cada any unes 20.000 persones inverteixin el seu temps a preparar de forma consistent el seu accés a la Formació Professional. De manera complementària, l'enfocament professionalitzador dels Programes de Qualificació Professional inicial i els estímuls als seus alumnes per accedir a la Formació Professional, han incidit positivament en una via “no acadèmica” de retorn al sistema educatiu i, en definitiva, a una plataforma de qualificació per a joves vulnerables a l'exclusió laboral i social.

L'Institut Obert de Catalunya (IOC) té una funció clau en l'accessibilitat de la Formació Professional. Creat el juliol de 2006, actualment permet que al voltant de 20.000 persones hi cursin un total de 12 títols de Formació Professional, en un entorn en què més de 30.000 persones l'any hi poden estudiar, a més, el Graduat d'Educació Secundària, el Batxillerat, la preparació de les proves d'accés a la Formació Professional inicial i als cicles formatius d'arts plàstiques i disseny o nivells bàsic de llengua anglesa. Ras i curt, en set anys, l'IOC ha crescut fins a dimensions clarament equiparables a la Universitat Oberta de Catalunya. Tot un èxit i una contribució decisiva a la qualificació professional de moltes persones en un entorn inclinat a una certa catàstrofe laboral. Malgrat ser vivament reconegut pels alumnes que s'hi graduen, el seu grau de coneixement públic és reduït. És un clar exemple de col·lisió entre el discurs hegemònic i l'ús que cada cop més persones fan de la Formació Professional a Catalunya.

Finalment, l'extensió territorial de la xarxa d'escoles de Formació Professional és un element que facilita la seva accessibilitat. És una obvietat que, tanmateix, cal recollir en aquest brevíssim inventari de recursos disponibles. És més, no seria demagògic afegir a la xarxa tots els instituts de Catalunya que mai no han fet Formació Professional. El “motlle” ja existent per al treball conjunt entre centres i empreses ho facilita: si l'aposta de l'empresa arriba al punt de posar a disposició les seves instal·lacions per a fer-hi la part més pràctica de la formació –la més vinculada directament al maneig de maquinària i a l'aprenentatge en un entorn laboral– el centre educatiu pot assumir, sense experiència prèvia en Formació Professional, la

formació més “teòrica”, aquella part que no requereix necessàriament de ser feta a l'empresa. No és una ocurrència: molts casos en els darrers anys ho avalen.

◆ **Flexibilitat.** Sovint s'ha dit que la rigidesa de la Formació Professional inicial no permetia adaptar-se a les necessitats de qualificació o a la disponibilitat de temps per a la formació de la població treballadora adulta. Era una afirmació innegable en una època en què l'obtenció d'un títol requeria una dedicació de dos anys a temps complet. Avui, en canvi, l'esforç de flexibilització dut a terme per l'administració educativa des de 2005 i avalat per tres governs de color polític diferent, permet cursar crèdits i unitats formatives de Formació Professional a temps parcial, fer-ho també en entorns laborals, fer el curs en règim semipresencial i, com acabem de veure, en règim no presencial mitjançant l'IOC.

En la base del canvi s'hi troba un currículum organitzat en unitats formatives semblants a la formació que s'imparteix a les empreses i que fa possible la correspondència entre la Formació Professional inicial i la formació contínua, així com la capitalització dels aprenentatges realitzats. Les persones desenvolupen competències treballant i les empreses duen a terme accions de formació que tenen elements de correspondència amb el currículum dels títols de Formació Professional. Mitjançant mecanismes rigorosos d'avaluació i amb una supervisió adequada dels processos, és a dir, amb les garanties mínimes exigibles, és possible validar els aprenentatges fets fora del sistema educatiu. En el nostre context, és la millor opció per optimitzar els processos de millora de la qualificació professional de les persones perquè marca un itinerari per a l'obtenció d'allò que el mercat de treball valora: els títols que, alhora, tenen valor acadèmic i professional.

◆ **Connectivitat (passarel·les).** Tant la Llei General d'Educació (LGE) de 1970, com la Llei Orgànica d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE) de 1990, van intentar introduir i consolidar una Formació Professional concebuda com a via professionalitzadora de les diferents etapes de l'ensenyament general. En el cas de la LGE, a l'EGB li corresponia la Formació Professional de primer grau, al Batxillerat, la de segon grau i a la Universitat la Formació Professional de tercer grau. L'invent no

va funcionar mai així: entre la Formació Professional de primer grau i la de segon grau va establir-se, de facto, un *continuum* de cinc anys i la de tercer grau no va arribar a existir. 20 anys i un nou règim polític després, la LOGSE insistia en una versió simplificada, però altament paradoxal, d'aquest concepte: Formació Professional de grau mitjà per als graduats de l'ESO i Formació Professional de grau superior per als batxillers, amb gairebé cap interconnexió entre elles. La Llei Orgànica d'Educació (LOE) de 2006 obre una nova etapa, almenys perquè no intenta persistir en una idea refutada amb tenacitat per la pràctica d'un quart de segle i aporta, tímidament, la possibilitat d'un itinerari "transitable" entre el grau mitjà i el superior de la Formació Professional.

Des de força anys abans de la LOE, a Catalunya ja s'havien desenvolupat experiències destinades a fer dels ensenyaments professionals un conjunt interconnectat que faciliti el "trànsit intern" de tothom qui es decanti per aquesta opció formativa. El resultat, avalat per la Llei d'Educació de Catalunya, és que la Formació Professional actual té molta més connectivitat entre els seus nivells i amb altres ensenyaments: s'han establert relacions entre els Programes de Qualificació Professional inicial i la Formació Professional de grau mitjà; entre aquesta i la de grau superior; i entre els cicles formatius de grau superior i els ensenyaments universitaris. Les interconnexions, equivalències i passarel·les configuren un conjunt articulat i coherent d'ensenyaments professionalitzadors en els que s'inclouen, a més a més de la Formació Professional, els ensenyaments professionals de règim especial: ensenyaments d'Esports, Arts Plàstiques i Disseny, Ensenyaments superiors de Disseny, Conservació i Restauració de Béns Culturals, Música, Dansa i Art dramàtic.

◆ **Adaptabilitat.** El treball conjunt amb empreses, organitzacions empresarials i administracions locals –que, contràriament a la brama dominant, fa temps que ha deixat de ser una *rara avis*– permet adaptar programes de formació a les necessitats de qualificació d'empreses concretes i serveixen per formar nous professionals per a les empreses i millorar la qualificació dels seus treballadors i treballadores. Cinc exemples, completament diferents entre sí, il·lustren bé aquesta afirmació:

a) L'experimentació d'un sistema d'alternança entre

la formació i el treball (combinació d'experiència laboral amb una formació que hi està directament relacionada). Aquest model, endegat el 2008 i consolidat pel Govern de Catalunya el març de 2012, és la base més adequada per a la implantació de la formació dual a Catalunya.

b) La formació pràctica en empreses de diversos països de la Unió Europea té plena carta de naturalesa en la Formació Professional inicial a Catalunya: un miler anual de beneficiaris, un bon posicionament en els centres decisors de la Comissió Europea i una xarxa consolidada de relacions amb autoritats regionals i els corresponents centres de Formació Professional. En un entorn que requerirà un major grau d'internacionalització de les carreres professionals dels joves, aquest fet constitueix una base de partida apreciable.

c) El creixement dels ensenyaments d'esports en totes les seves modalitats, que avui compten amb prop de 2.800 usuaris i són la principal referència a Espanya: Catalunya concentra, les dues tercers parts de l'oferta d'aquests estudis. La col·laboració estreta –no idíl·lica però efectiva– entre la Secretaria general de l'Esport, les federacions esportives i el Departament d'Ensenyament ho ha fet possible.

d) L'equiparació d'altres estudis professionals: des de 2008, la formació bàsica dels cossos de policia equival al nivell de Tècnic de Formació Professional (grau mitjà); el setembre de 2012, es publicava el títol de "Tècnic/a en prevenció, extinció d'incendis i salvament", primer títol propi derivat de la Llei d'Educació de Catalunya, elaborat en col·laboració amb l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya i que aporta un valor indubtable a la qualificació dels bombers.

e) Una bona resposta en els primers intents de posar en marxa un dispositiu d'acreditació de les competències adquirides en el treball. Dotar d'identitat legal a aquest concepte és pràcticament l'únic mèrit que hem de reconèixer a la Llei de Qualificacions i Formació Professional de 2002, per bé que l'hem d'aigualir si considerem que la seva materialització va retardar-se més de set anys (és com si un mecanisme intern automàtic hagués actuat per frenar l'execució d'un encert; bé, segurament aquest mecanisme es diu por, injustificada, de les patronals a una alça indiscriminada dels salaris). De 2010 a 2012 s'han fet les primeres convocatòries per

a l'obtenció d'aquestes acreditacions: el seu èxit, poc o molt, ha estat possible gràcies a la contribució de la xarxa de centres de Formació Professional inicial. Altrament, l'experiència hagués estat irrellevant. Ergo: estem davant d'una xarxa amb una bona capacitat de reacció.

◆ Eficiència interna. L'índex de graduació de la Formació Professional inicial és un altre indicador a tenir en compte. Normalment, ens hi referim per constatar la necessitat de millorar-los. És cert que cal fer-ho, especialment en la Formació Professional de grau mitjà, que durant els últims anys del segle passat i fins a 2007 han tingut en l'atractiu de feines que requerien poca qualificació – relativament ben remunerades però sense gaire futur– el principal instigador de l'abandonament. Amb tot, i sobre la base d'un creixement remarcable en el nombre d'alumnes, l'índex de graduació de la Formació Professional de grau mitjà està al voltant del 65% i experimentant una tendència positiva en els darrers anys. En comparació, la situació del grau superior és sensiblement millor i se situa deu punts per sobre, fet positiu que no ha de comportar la renúncia a aconseguir percentatges més òptims.

Hem de considerar un actiu allò que sovint ha estat vist com una feblesa? Sí, perquè aquests indicadors mostren un sistema perfectible, amb marge de millora, però tangible, que funciona, que mesura allò que produeix i que, per tant, està en condicions de modificar el rumb i augmentar l'eficiència del seu funcionament. Ningú no es plantejaria prescindir de les universitats tot i que el seu índex de graduació estigui una mica per sota del de la Formació Professional de grau superior. S'ha de millorar l'índex –i tot allò que convingui–, però lògicament comptant amb les universitats que avui existeixen.

◆ Garanties. Un excés de garanties pot matar l'agilitat de resposta i la capacitat de servei de qualsevol sistema d'aprenentatge que, en canvi, en necessita un mínim que doni credibilitat pública a les acreditacions que expedeix. Aquest “mínim”, la Formació Professional inicial el té. D'una banda, per la seva pròpia gènesi i essència, garanteix un encaix inqüestionable en el sistema educatiu i condueix a l'obtenció de títols amb valor acadèmic i professional, factor clau en la cultura del nostre mercat de treball. De l'altra, el

seu professorat ha de ser titulat universitari i passar processos de selecció que, en conjunt, ofereixen als seus usuaris, a les famílies i als destinataris finals (les empreses) un mínim de seguretat sobre la capacitat del professorat per conduir i avaluar un determinat aprenentatge.

Hi ha d'altres garanties, si es vol més circumstancials, però igualment remarcables. Així, per exemple, mesures com les estades formatives del professorat en empreses, la incorporació efectiva d'experts d'empresa –professorat especialista– o els projectes conjunts escola-empresa han ajudat molt a l'actualització de coneixements del professorat. Podríem citar, també, la implicació de més d'un centenar d'instituts centres concertats en la implantació de sistemes de qualitat i millora contínua. Alhora, les pràctiques –obligatòries per a l'obtenció del títol i cursades per uns 40.000 alumnes cada any– compten igualment amb un sistema de qualitat i d'homologació de les empreses que acullen estudiants.

Aquest conjunt de garanties no eximeix d'experiències negatives ni d'elements disfuncionals: tots en podríem citar uns quants. Però les garanties són una base reconeguda, suficient, que atorga valor i credibilitat als resultats de la Formació Professional inicial i que fan possible que les males pràctiques, quan hi són, no qüestionin el conjunt del sistema.

◆ Una xarxa sòlida de centres. La Formació Professional inicial compta actualment amb una xarxa de centres que dona cobertura a tot el territori català, amb qualitat certificada, actualitzada en la formació del professorat i els equipaments dels tallers i prestigiada pels oferents d'ocupació.

Són centres amb una certa experiència en la formació per a empreses, en el reconeixement acadèmic de la formació especialitzada realitzada a les empreses i en la validació i acreditació de les competències professionals desenvolupades en l'experiència laboral. Tenen, també, un bon nivell de projecció internacional derivada de l'activitat desenvolupada per l'administració educativa en un àmbit d'importància creixent: si l'exportació és un dels factors que tots els experts assenyalen com a puntal en el procés de reactivació de l'economia catalana i, alhora, la situació del mercat de treball portarà a molts joves a buscar oportunitats laborals en d'altres països, és prou evident que la dimensió internacional de l'aprenentatge ha de

ser reforçada en els propers anys. Els centres educatius compten amb una bona base de partida al respecte. Estem parlant, en definitiva, d'una xarxa prou sòlida i experimentada. Si s'avança en la singularització i apoderament de cadascun dels centres que componen la xarxa, el seu rendiment creixerà i, sense cap tipus de dubte, estarà al nivell requerit per allò que cal exigir i esperar de la Formació Professional.

4.3. FORMACIÓ OCUPACIONAL I FORMACIÓ CONTÍNUA: AMB QUÈ PODEM COMPTAR?

Qui hagi arribat fins aquesta pàgina, podria adduir que personalment m'inclino cap a la preeminència del sistema educatiu, de la Formació Professional inicial, en el conjunt de la Formació Professional. En efecte, des del meu punt de vista, aquesta és l'única opció possible, viable i necessària en l'actual situació econòmica i social de Catalunya. Però exactament per aquest motiu miro de no fer una anàlisi esbiaixada dels actius de tota la Formació Professional. No plantejo una competència absurda ni vull donar arguments que afavoreixin alguna de les parts d'un "litigi" letal. Cal, crec, mirar amb el màxim rigor quins són els recursos disponibles de Catalunya per arribar a tenir, en el mínim temps possible, un sistema de Formació Professional potent, útil, capaç d'ajudar en la reactivació econòmica -en la real, no només en el discurs que l'envolta- i en la creació d'ocupació que inexcusablement ha de derivar-se'n si no volem que els altíssims índexs d'atur que patim encaminin el país cap a situacions de greu confrontació social.

El març de 2007 el Butlletí Oficial de l'Estat publicava una norma que regulava i volia unificar el que fins aleshores s'anomenava oficialment Formació Professional Ocupacional i Formació Professional Contínua sota una nova denominació, Formació Professional per a l'ocupació, que admetria dos comentaris crítics. D'una banda, es perdia una nova ocasió per adoptar la denominació més habitual a Europa: Formació Professional Contínua. De l'altra, que aquesta Formació Professional sigui per a l'ocupació sembla indicar que la Formació Professional inicial s'orienta a l'oci o la diversió. En fi, suposo que quan els noms descarrilen d'entrada, tornar-los a la via deu ser un esforç fora de mida; potser per això, el llenguatge col·loquial continua parlant de Formació Ocupacional i Formació Contínua

perquè es tracta de dos dispositius de formació fàcilment diferenciables.

Com sigui, a efectes de contribuir positivament a enfortir el conjunt de la Formació Professional, varis factors aporten vulnerabilitat a la Formació Ocupacional i la Formació Contínua:

- ◆ El finançament de les accions formatives es decideix any a any, funciona per subvencions anuals. D'un any per l'altre, les organitzacions involucrades no coneixen amb certesa el volum de recursos disponibles per finançar la seva oferta formativa. Davant d'aquest fet, aquelles entitats perceptores de les subvencions que han creat grans estructures han vist com, en reduir-se el volum de finançament, la seva obra s'esfondrava o reduïa notablement la capacitat de resposta. N'han sortit més ben parades les organitzacions que han externalitzat el risc recorrent a la subcontractació de serveis. En tots dos casos, però, el resultat final és una disponibilitat molt minsa d'estructures capaces de fer front als actuals reptes de la Formació Professional. Es pot dir, i és cert, que Catalunya compta amb més de 600 centres de formació per a persones desocupades i amb un centenar llarg d'entitats beneficiàries de fons de formació per a persones ocupades. Però la quantitat no equival, en aquest cas, a una gran capacitat operativa.

Des de la mirada de la direcció d'un centre formatiu s'entén molt ràpidament. Si desconec els ingressos que tindrà la temporada vinent però, per contra, sóc perfectament conscient de les desgràcies sobrevingudes a col·legues que han fet previsions massa optimistes, no arrisco: no contracto professorat fins saber quants i quins cursos faré, "em donaran", no inverteixo en equipaments, si puc estalviar en manteniment ho faig... fins que pugui fer el pressupost de despesa amb seguretat. Aleshores, òbviament, tots els factors que contribueixen a fer un bon centre de formació ja estan, almenys, qüestionats: les inversions, perquè desconec períodes d'amortització (no sé si l'any vinent tornaré a tenir els mateixos cursos o similars), el professorat, perquè és molt difícil poder disposar d'un claustre cohesionat que s'identifiqui amb un model pedagògic, encara que sigui de forma tènue i, sobretot, perquè contractar professorat per un nombre d'hores determinat em surt molt més car (puc recórrer a personal no suficientment qualificat, però perdo qualitat i eficiència); el manteniment,

perquè els marges de l'explotació no són per tirar coets. I un llarg etcètera determinat per un model de finançament que fa pràcticament impossible que es consolidin centres de formació potents. La tendència dels darrers anys a decantar la Formació Contínua cap al finançament privat estimulat per la bonificació de quotes de la Seguretat Social refermarà el que avui ja és una evidència: només aquells centres que tinguin un model de negoci no dependent de les subvencions o que tinguin un encaix estructural en els pressupostos públics tindran capacitat per afegir valor al conjunt de la Formació Professional.

◆ No hi ha avaluació dels aprenentatges o, si hi és, no s'acredita. La participació en activitats de Formació Ocupacional o Formació Contínua dóna dret a un certificat d'assistència (normalment, si s'ha participat, com a mínim, en el 80% de les hores de durada del curs). Aquesta constatació no revela, en si mateixa, cap problema: si l'activitat –curs– és valuosa, contribuirà a trobar feina o a mantenir-la i, fins i tot, a millorar les condicions laborals. Se sol aduir que aquesta és la mesura més transcendent, la definitiva. Fins aquí, igualment, res a dir. Les meves objeccions comencen quan es volen elevar les capacitats d'aquests dos dispositius a la categoria de sistema de formació. En primer lloc, perquè sense mesura dels aprenentatges, sense una oferta estructurada i estructural, sense un sistema de certificats o títols prèviament conegut que serveixi de referència per a l'oferta, la capitalització dels aprenentatges és gairebé impossible perquè és molt difícil de configurar un itinerari de qualificació professional: un itinerari requereix camins prèviament traçats, un mapa i això, de facto, la Formació Ocupacional i la Formació Contínua no ho tenen. Aquestes dues característiques s'han volgut contrarestar amb els certificats de professionalitat i les mesures de regulació establertes en el Reial Decret de 2007. Però aquest projecte, tan superflu com inviable, d'establiment d'una certa formació reglada, ha aportat el mateix grau de rigidesa amb què s'acusava els títols de Formació Professional, amb l'agreujant decisiu que la manca de competències de la Generalitat en matèria de Formació Ocupacional –només tenim competències executives– anorrea la flexibilitat que, per contra, avui ja té la Formació Professional inicial. L'objectiu perseguit pel Reial Decret de 2007 admet una observació senzilla i lògica: si ja existia un catàleg

de títols de Formació Professional, que tard o d'hora actualitzen el seu contingut, per què no prendre'l com a referent de les activitats del conjunt de la Formació Professional? Per què entestar-se en un constructe babèlic, tortuós, faraònic, com el repertori de certificats de professionalitat i la conversió de la Formació Ocupacional i la Formació Contínua en una “mena” de formació reglada? Per què tenint una dreuera ampla s'acaba prenent un camí molt més llarg i difícil? No sóc capaç de trobar la resposta en una discussió centrada, únicament, en la idoneïtat tècnica dels camins: només la trobo analitzant les quotes de poder dels interlocutors en joc. I això, camí dels sis milions de persones en atur, és inacceptable.

Aquests dos factors, negatius, condicionen l'anàlisi de la resta de paràmetres considerats per a la Formació Professional inicial en l'apartat anterior: com que no hi ha, realment, itineraris de qualificació que siguin practicats com a tals, és impossible definir cap tipus de connectivitat entre ells. Com que, a més, no hi ha avaluació dels aprenentatges, mesurar l'eficiència en termes comparables, per exemple, a la Formació Professional inicial o a la formació universitària, tampoc no és possible. Finalment, les garanties que s'ofereixen pertanyen a la categoria que, per a la Formació Professional inicial, hem qualificat de circumstancials: l'exigència de certificació de qualitat als centres, uns procediments de gestió consolidats i un professorat la qualitat del qual no és externament perceptible (hi ha molt bon professorat, però el seu “lloc” en el dispositiu depèn directament de l'encert dels centres per a comptar-hi).

Dels paràgrafs anteriors se'n podria deduir, erròniament, que el creixement de la Formació Professional no pot esperar cap tipus de contribució positiva de part de la Formació Ocupacional i la Formació Contínua. Ben al contrari. El que no pot esperar-se'n és lideratge. Però en termes de complementarietat i subsidiarietat, l'aportació de la Formació Ocupacional i la Formació Contínua és imprescindible.

Si s'orienten a ser dos dispositius complementaris, la Formació Ocupacional i la Formació Contínua poden fer una contribució excel·lent a la Formació Professional:

◆ Són dispositius amb molt poques barreres d'accés i això els fa especialment aptes per recollir necessitats i

demandes formatives de característiques molt diverses. El problema que aquesta accessibilitat podria suposar de cara a l'obtenció de títols de Formació Professional –per exemple, els títols de Formació Professional de grau mitjà tenen com a requisit previ el graduat d'ESO o haver superat la prova d'accés– es pot resoldre mitjançant dispositius ad hoc de proves d'accés (que no demanin presentar-se a la convocatòria anual, sinó que puguin fer-se a mida per a determinats col·lectius).

- ◆ La seva distribució territorial, per bé que decantada cap als principals nuclis metropolitans de Catalunya, afegiria capacitat d'acció al conjunt del sistema.

- ◆ Disposa de formadors i centres de formació i, en definitiva, d'estructures preparades per desenvolupar accions formatives que, si són avaluades amb els protocols i els mecanismes de supervisió de l'administració educativa, serien un suport impagable per als processos d'obtenció de títols de Formació Professional. Aquesta possibilitat, abans inexistente, avui és plenament contemplada en la normativa catalana sobre Formació Professional inicial.

- ◆ Pot contribuir positivament a iniciatives de canvi transcendents. Miro d'explicar-ho amb un exemple: el de l'acreditació de competències professionals. Si penséssim en la Formació Ocupacional i la Formació Contínua com a dispositius preparats per liderar la implantació de l'acreditació de competències, la resposta hauria de ser negativa: en no tractar-se d'estructures consolidades, amb quadres estables de professorat, la constitució necessària de tribunals i el posterior procés d'avaluació acabaria resultant molt més car. Però el que determina dificultats per executar en solitari, es torna en avantatges si es tracta de completar i enriquir un procés liderat des de la Formació Professional inicial i contribueix a aportar visió complementària a tribunals que altrament poden tenir un cert risc d'endogàmia.

Malgrat ser evident que la xarxa de centres educatius –d'aquells que tenen oferta de Formació Professional– han de ser el pal de paller del conjunt de la Formació Professional, és també molt clar que els centres que col·laboren en la Formació Ocupacional i la Contínua constitueixen una xarxa complementària indefugible per a l'enfortiment del conjunt del sistema que, ho he

reiterat, no es pot permetre prescindir de cap dels actius disponibles. I avui res no impedeix que aquests centres cooperin per augmentar el nombre de persones titulades en els diferents graus de la Formació Professional.

PROPOSTES DE MILLORA: PRINCIPIS GENERALS

A la part pública de la seu de la Fundació Nobel, a Estocolm, s'hi poden veure una sèrie de frases cèlebres de personatges de fama mundial. Una d'elles, de Sir Ernest Rutherford, premi Nobel de Química de 1908, diu: *We haven't the money, so we've got to think.* Ve a tomb perquè el creixement de la Formació Professional és un benefici a llarg termini que caldrà assolir en un marc d'austeritat furibunda i requerirà pensar, imaginar, atrevir-se i, principalment, renunciar a la mandra que fa bastir grans acords d'estat en comptes d'"anar tirant". Cal optimitzar recursos i augmentar l'activitat i l'impacte de la Formació Professional.

He mirat d'analitzar breument, probablement amb un excés de simplificació, els actius disponibles, afirmant que la valoració global que se'n pot fer és sensiblement superior a la creença més estesa. Hi ha marge de millora: sí, naturalment. L'endarreriment històric acumulat durant el segle XX obliga a continuar actuant amb ambició col·lectiva i visió estratègica: hem de deixar de limitar-nos a dir que la Formació Professional és important i actuar per mostrar el gran potencial que té i la contribució que pot fer a la superació de la crisi econòmica. Ara és el moment que totes les institucions i agents que donen vida institucional a la Formació Professional siguin permeables, valentes i per una vegada a la vida, plenament heterodoxes. Ara cal sumar voluntats a un discurs habitualment coincident però molt escassament reflectit en actuacions concretes. Si continuem fent el mateix de sempre, actuant amb la mateixa lògica corporativa, obtindrem igualment els

mateixos resultats i, francament, seria una irresponsabilitat imperdonable.

Només pensant a llarg termini, dibuixant un horitzó identificable, podem tenir llum a curt termini, definir un rumb amb sentit, tenir una orientació per definir estratègies i, sobretot, tenir criteri per a les iniciatives en el termini més curt, iniciatives que l'exigència de superar la crisi fa inajornables.

L'estratègia que cal preparar, exigirà, sigui quina sigui, una dosi de sacrilegi amb una doctrina latent i consolidada durant les darreres dècades de deixadesa. També inexcusablement, demanarà valentia i treure'ns de sobre un cert bloqueig sorgit de la deixadesa, les bones paraules (no ho eren, però volíem que ho semblessin) i una mínima abundància de recursos que permetia contemporitzar i arraconar el tema *sine die*.

5.1. MÉS FORMACIÓ PROFESSIONAL, MÉS COMPETITIVITAT

Quin podria ser el nord que ajudés a traçar un rumb a la Formació Professional? Enfortir –i molt– els seus vincles amb la competitivitat econòmica, lligar la seva sort a l'impuls de la competitivitat de l'economia productiva del país. És evident que la competitivitat depèn, també, de factors molt llunyans a l'àmbit de la Formació Professional: el preu del diner, els mecanismes de redistribució de la riquesa, l'accés de les empreses al crèdit, el finançament de les estructures estatals, l'evolució dels xocs mundials de poders, la geografia, la demografia i tants d'altres. Si Catalunya disposés de grans reserves

en recursos naturals, segurament ens caldria estar atents a l'evolució del Producte Interior Brut de les grans potències (les emergents i les de sempre) i a aplicar els rèdits corresponents a l'estímul del sector serveis i a la cohesió social. Però no és el cas. Descomptant els efectes dels factors citats, la recuperació econòmica serà deutora, en una mesura tant variable com certa, d'activitats que han d'incrementar el valor que afegixen i que, per tant, necessiten persones qualificades com l'aire que respiren. En les circumstàncies del nostre país, això vol dir més Formació Professional. Vegem-ne dos exemples significatius: el turisme i les exportacions.

Ningú amb un mínim de criteri no discuteix que el turisme és un sector estratègic de l'economia catalana actual. S'hi poden veure riscos –certa volatilitat de la demanda– o bé assenyalar avantatges transitoris com la major afluència de visitants derivada dels efectes de la primavera àrab que, tard o d'hora, s'esvairan. Però no se'n qüestiona la seva enorme importància actual i en els anys a venir. En tot cas, ara s'és molt conscient que la consolidació de la demanda depèn força directament de la capacitat de bastir una oferta diferenciada i diversificada i capaç de transcendir l'atractiu del clima i la costa mediterrània. Cada cop són més reeixits els intents de desestacionalitzar el turisme i d'atreure visitants a partir de l'organització d'esdeveniments de ressò. La projecció mundial de la cuina catalana, per esmentar un cas vistós, és un exemple claríssim de gran operació de prestigi que suma molts punts en la consolidació de Catalunya com a destinació turística, sigui per motius de lleure o per motius professionals. Sortosament, superades amenaces com Eurovegas que anaven exactament en sentit contrari, podríem citar una llista llarga de fenòmens similars en àmbits molt diferents entre sí, fenòmens que no només requereixen desenvolupament del concepte i direcció estratègica sinó que, en la seva consolidació, demanen una prestació acurada dels serveis, una diferenciació per la banda de l'excel·lència amb relació a l'oferta d'altres països. Aquesta major qualitat en l'acollida, en la definició de paquets turístics, en la restauració, en l'hostaleria i en tants altres aspectes demana major qualificació de les persones que treballen en el sector. En aquest vessant, és on tècnics i tècnics superiors procedents de la Formació Professional hi han de tenir una funció crucial.

D'altra banda, segon exemple, trobem també una coincidència gairebé unànime a assenyalar les exportacions i el nivell d'internacionalització de les empreses catalanes com una de les principals perforadores del túnel de la

crisi. No falten consideracions abstractes i amb un puntet patètic d'autosatisfacció en veure com l'increment de les exportacions actua a manera d'amortidor dels efectes de la crisi. Però, molt evidentment, més exportacions vol dir més indústria, més capacitat operativa i més valor afegit en l'activitat dels polígons industrials, més dimensió de les empreses industrials, un finançament accessible per fer front a comandes i oportunitats generades per mercats llunyans, més personal qualificat disponible per al sector industrial... i no només enginyers. Per l'escassetat històrica, quasi *ancestral*, la indústria necessita sobretot els tècnics que pot proporcionar-li la Formació Professional.

Podem recórrer al mecanisme clàssic del relleu generacional per disposar de persones més qualificades? Certament, no. No hi ha més remei o altra solució que aplicar la màxima autoexigència en les contractacions, triar per a cada funció les persones amb la competència professional més adequada i oblidar per sempre inèrcies com la contractació de graduats universitaris per a funcions per a les quals estan sobreformats: contracto algú amb competència i titulació molt per sobre de la feina que li encarrego i així m'asseguro el tret (inèrcia perfectament simbolitzada –cada cop menys, és cert– per tropes d'economistes atenent a les finestretes dels bancs). I pel que fa a les persones amb poca qualificació, treballin o no, cal facilitar-los processos formatius que conduixin a l'obtenció de títols de Formació Professional tot capacitant-los, així, per als escenaris futurs del mercat de treball.

Així és possible dotar de sentit la Formació Professional. Si continuem entenent-la, només, com un servei social o una mesura per preservar la cohesió social, la contribució es minimitza i les conseqüències, sens dubte diferides, seran molt negatives. Som la nació que som, tenim els recursos que tenim i, simplement, no ens podem permetre no tenir un sistema de Formació Professional eficient. No és una qüestió de gustos o preferències: és, dit amb un petitíssim toc de dramatisme, una qüestió de ser o ser menys.

Una Formació Professional enfocada a la competitivitat és la millor contribució que es pot fer a la cohesió social: és la millor manera de facilitar la ingent tasca que tants centres i institucions fan a favor de les persones amb poca qualificació professional, sovint exposades a situacions punyents d'exclusió social.

Aquesta és una consideració general, que apel·la a un canvi radical de concepció, de tradició i de cultura amb relació a la Formació Professional. Però

aquest canvi de concepte només arrelarà si la pràctica l'avalua i la fonamenta. Si la Formació Professional ha d'incidir favorablement en la competitivitat de la nostra economia, cal tenir propostes per actuar amb celeritat. N'avanço algunes.

5.2. UNA POLÍTICA ESTRUCTURAL LIDERADA PER L'ADMINISTRACIÓ EDUCATIVA

Hi ha debats estèrils que perduren en el temps perquè omplen el silenci o tapen la incapacitat d'actuar. En la Formació Professional, el debat sobre la integració de la Formació Professional inicial, ocupacional i contínua ha fet aquesta funció en els darrers 25 anys. Com a mínim: situem l'origen en un document del Ministeri d'Educació i Ciència previ a la LOGSE –Pla de Reforma de la Formació Professional– datat el 1987. Evidentment, la proposta ja era discutida anys abans perquè, altrament, aquesta mena de llibre blanc no se n'hagués fet ressò. Com sigui, en un quart de segle aquest debat ha envellit i malament. Podríem trobar-hi tres explicacions: que la proposta global és inviable, que el tema està mal plantejat o que emmascara interessos no explicats. No, sí i sí. Tenir un sistema que doni resposta a les necessitats de qualificació del país amb independència de l'edat i situació laboral dels seus beneficiaris és clarament viable. El tema està, efectivament, mal plantejat. No es poden integrar “coses” que no són iguals: no tenim tres subsistemes: tenim un sistema –la Formació Professional inicial– i dos dispositius de formació –l'ocupacional i la contínua. En la confusió sobre el plantejament del tema hi ajuda, molts anys després, el fet que l'expressió “integració de la Formació Professional” hagi esdevingut tan polisèmica que costi saber el seu significat precís més enllà del que intuïtivament indica.

Ben clarament, el debat sobre la integració sempre ha esquivat la mare dels ous: els interessos institucionals i corporatius que en resultaven afectats. Amb aquests ingredients, podem augurar una mala salut a un debat que, en l'actual situació de l'economia i l'ocupació, acaba resultant obscè i que obstaculitza una necessitat objectiva: la coordinació operativa de totes les formacions professionalitzadores.

Segons les dades que aporta l'apartat 2 del III Pla General de Formació Professional, a Catalunya es dedicaven l'any 2011 734,7 milions d'euros a la millora de la qualificació de gairebé un milió de persones. S'hi

compten els recursos dedicats a accions formatives de durada diversa: Formació Professional inicial i Formació Professional per a l'Ocupació. Cal no oblidar els recursos, menors és cert, que altres administracions –salut, agricultura– dediquen a la formació de professionals del seu àmbit d'actuació. Per extreure'n el màxim rendiment possible, per aconseguir la seva millor contribució a la competitivitat econòmica i la cohesió social del país, és imprescindible alinear aquests recursos i orientar totes aquestes accions a l'obtenció de títols de Formació Professional. Seríem més eficients i allò que féssim tindria molt més impacte positiu: si no es fa, l'impacte pot ser poc tangible però sempre negatiu. Els motius ja s'han adduït en apartats anteriors: el mercat de treball, a Catalunya, prioritza clarament les titulacions amb valor acadèmic i laboral. Els títols de Formació Professional han de ser el referent, el nord, i la resta de formacions haurien d'implantar dos grans principis, ineludibles en tot sistema rigorós de formació: l'avaluació dels aprenentatges i la supervisió pública dels processos formatius.

Si els actius són els títols i la xarxa de centres educatius, si tenim una Formació Professional inicial amb flexibilitat i capacitat per acollir necessitats formatives diverses, reconèixer formacions equiparables que es fan en d'altres àmbits i aportar garanties i credibilitat als títols expedits, no hi ha massa dubte que el lideratge del sistema ha de correspondre a l'administració educativa, que és la competent en matèria de títols de Formació Professional i titular de la principal xarxa de centres amb què compta el país. És l'opció més eficient a curt termini i no té contraindicacions a llarg termini.

L'administració educativa, òbviament, s'ha de dotar dels mecanismes necessaris per incorporar els punts de vista, experiències i necessitats de totes les organitzacions que representen l'activitat econòmica. No pot actuar de manera mimètica a com ho fa per a la resta d'etapes educatives, sigui l'educació obligatòria o opcions acadèmiques com el Batxillerat. Evidentment, aquest és un repte important, però la gestió de la Formació Professional inicial que la mateixa administració educativa ha implantat en la darrera dècada li proporciona les bases per fer aquesta, diguem-ne, adaptació inclusiva.

Aquest concepte, aquest lideratge –finalment, el “know-how” de l'administració educativa se centra sempre en l'elaboració contrastada de títols i en la gestió de centres i professorat– ha d'anar acompanyat, almenys, de tres mesures complementàries:

- ◆ La identificació de tota l'oferta de Formació Professional en un únic format independent de qui sigui l'ofertant.
- ◆ La creació d'una estructura d'informació i orientació amb eines *on-line* i amb atenció personalitzada que permeti a les persones interessades dissenyar la seva carrera professional. Tecnològicament és viable i és molt important, però, fins ara, la manca de voluntats o els interessos divergents, ho han fet impossible. N'hi hauria prou creant interfícies que convergissin en un portal web unificat.
- ◆ La concentració d'accions formatives en els actuals instituts i centres educatius sostinguts amb fons públics. Posar les cireres al mateix cistell per tenir centres més ben equipats, optimitzar l'ús de recursos i afavorir la consolidació d'estructures formatives a disposició de les necessitats de qualificació de ciutadans i empreses. Això seria un suport per a l'evident vulnerabilitat de les anomenades polítiques actives d'ocupació. El flux esperable de recursos de la Formació Ocupacional i la Formació Contínua cap al reforç de centres de formació, dotaria a una i altra d'una capacitat estructural de la qual, hores d'ara, estan mancats.

Així, es guanyaria un concepte, un esquema, que permet actuar immediatament i posar tots els recursos disponibles al servei de la millora de la qualificació de la població activa.

En aquest marc conceptual, la principal aportació dels agents socials i del conjunt d'organitzacions representatives del teixit productiu en general hauria de centrar-se en una funció senzilla, important i inèdita a Catalunya: generar una demanda solvent. Avui disposem d'estudis generals sobre necessitats de qualificació professional i, molt més sovint, d'intuïcions poc útils i d'ocurrències amb un vernís de rigor. En l'altra cara, tenim una demanda efectiva però força dispersa. Bastir un canal per a la dispersió i, en conseqüència, construir una oferta que correspongui directament amb la demanda de professionals sense, a més, interferir en la relació directa entre empreses i centres de formació, és la millor contribució que les organitzacions representatives de les empreses poden fer: en aquest punt, la fragilitat de l'administració educativa és tan evident com ho són les

dificultats de les organitzacions empresarials per ser oferents solvents de formació. Les aportacions dels agents socials a la planificació i el control d'una oferta formativa gestionada per l'administració educativa hauria de permetre trobar el punt d'equilibri més adequat.

Aquest concepte, però, els agents socials no l'han fet seu fins ara. És per això que té una transcendència remarcable la posició del Secretari General de Comissions Obreres, Ignacio Fernández Toxo, expressada en el seu Informe general al congrés de la confederació de febrer de 2013 en què va resultar reelegit. Cito textualment les seves paraules. La cita és llarga, però la gran importància del que s'hi diu i el respecte al conjunt del que s'hi diu justifiquen l'extensió (la negreta no és meua, apareix d'aquesta forma en la transcripció del discurs que es pot trobar en el web de la confederació sindical):

De los recortes o retrasos de los recursos por programas finalistas hay que decir con claridad y sin complejos que esta reducción ha ido en detrimento de los trabajadores y trabajadoras que se beneficiaban de estos programas, como el de formación para el empleo, y no de nuestros ingresos pues la práctica totalidad de estos recursos se agotan en la actividad o se devuelven si ésta no ha llegado a realizarse. Este hecho inapelable no puede ocultar, por un lado, que estos programas han sido utilizados para desprestigiar al movimiento sindical y que hoy estamos bajo sospecha de amplios sectores de la ciudadanía, y, por otro, que hemos volcado mucho esfuerzo en ellos sin obtener la rentabilidad sindical acorde ni siempre los hemos gestionado de la mejor manera.

Nos encontramos así con un serio problema de imagen, ante el reto ineludible de depender esencialmente de nuestros ingresos por cuota y ante la necesidad inaplazable de mejorar en todas nuestras organizaciones la gestión de los recursos económicos, materiales y humanos.

El coste de imagen que supone la gestión de los programas finalistas como el de formación para el empleo no puede suponer una renuncia a ellos, pues son un derecho de los trabajadores y trabajadoras, que los financian a través de sus cotizaciones, y una contribución al desarrollo social y económico del país, pero sí debemos abrir un debate, antes de que tengamos que hacerlo por imposición de terceros,

sobre la participaci3n sindical y empresarial en los mismos. Deberíamos poder debatir sobre cómo participar en la formaci3n para el empleo sin correr los riesgos de gesti3n y reputacionales que ahora corremos.

¿Podemos participar en la planificaci3n y control de la formaci3n sin participar directamente en la gesti3n e impartici3n de cursos? Rotundamente sí, y la clave está en lograr una mayor vinculaci3n de la formaci3n con la negociaci3n colectiva.

La posici3n és valenta i d'una rotunditat inèdita en un document formal d'una organitzaci3n empresarial o sindical. Toca el moll de l'os, la base d'un factor que ha incidit molt negativament en el conjunt de la Formaci3n Professional. I no és el mateix que aquesta posici3n es manifesti en privat –hi hauria molts precedents– o que l'expressi en públic i marcant tendència el secretari general del sindicat més important de l'Estat espanyol. Tan de bo arribi a tenir la capacitat i la força necessària per sumar-hi a la resta d'agents socials.

La incidència dels agents socials en la planificaci3n i control d'una oferta formativa gestionada per l'administraci3n educativa permetria grans avenços en l'encaix entre una demanda solvent i una oferta eficient. Què s'hi perd en capacitat de la Formaci3n Professional de donar servei a les empreses i a la ciutadania en general? Res de res. S'hi guanya, per contra, un complement fantàstic per a la recuperaci3n econ3mica i la creaci3n d'ocupaci3n. Aquest objectiu justifica de sobres un canvi de paradigma. L'“entre tots ho farem tot” no ha funcionat mai, i ara menys. Cada part ha de fer el que sap fer.

5.3. MÉS IMPLICACI3N DE (I MÉS COL·LABORACI3N AMB) LES EMPRESES

El problema principal de la Formaci3n Professional ja no és la definici3n i establiment de processos de col·laboraci3n entre centres educatius i empreses. No és un problema qualitatiu: s'ha definit un nou model que opera i s'alimenta d'un nombre important de casos d'èxit. El problema més rellevant, avui, és més aviat quantitatiu: cal incorporar moltes més empreses al treball conjunt amb els centres educatius, cal que coneguim de prop tot allò que la Formaci3n Professional ja els ofereix i puguin buscar i trobar l'encaix amb les seves polítiques de proveïment de personal qualificat. El moment econ3mic no ajuda i

el suport que empreses amb escassa dimensi3n troben en les organitzacions empresarials tampoc no destaca. Cal un canvi de mentalitat i l'inici de col·laboracions puntuals amb els centres educatius –en un flux de relaci3n que funcioni en tots dos sentits– que vagi teixint una xarxa útil per als dos components necessaris del tàndem.

Els temps del “Pare Estat” proveïent al país – especialment a les seves empreses– els professionals necessaris en temps i forma s'han acabat (si és que a Catalunya han existit algun cop). L'escassetat de fons i les prioritats establertes en els pressupostos públics dels darrers anys permeten afirmar-ho amb certa rotunditat. Cal dir, també, que allò que alhora és una certa inèrcia del sistema de Formaci3n Professional i una aspiraci3n nostàlgica de bona part del teixit empresarial del país, té sempre una seqüela nefasta: la inhibici3n de les empreses en l'impuls de la Formaci3n Professional.

Sent comprensible en el curt termini, la inhibici3n de les empreses amb relaci3n a la Formaci3n Professional és un error estratègic clamorós. Amb una tenacitat digna de millor causa, ens emmirallem en la formaci3n dual alemanya sense parar esment en el gran diferencial en implicaci3n directa de les empreses que ens separa. El discurs dominant proclama la cooperaci3n, l'apropament entre empresa i Formaci3n Professional, però la pràctica no acompanya, l'artilleria no segueix. Hem de pensar en subvencions? Potser, però sempre tenen el risc d'emascarar la realitat i diferir el canvi de paradigma, d'endegar processos amb respiraci3n assistida que després molt difícilment tenen aire per si mateixos.

Sense negar l'oportunitat de mesures inicials d'estímul –però afirmant també la seva provisionalitat necessària–, la gènesi d'un sistema de Formaci3n Professional sòlidament arrelat en projectes conjunts empresa-escola només serà possible si neixen, creixen i es consoliden experiències de cooperaci3n directa entre centres i empreses o agrupacions d'empreses. Sense gaire intermediaris, si pot ser. Difonent aquestes experiències, mirant d'estendre-les i, elevar-les a la categoria de bona pràctica generalitzable, es posarien els fonaments necessaris per a un canvi radical de la Formaci3n Professional. Si tenim en compte que una bona colla d'aquestes experiències no cal inventar-les, ni impulsar-les des de zero, perquè avui ja funcionen a molts llocs de Catalunya i que, sobretot, el procés deductiu –el gran sistema de disseny lent i complex que, un cop fet, s'aplica– ha fracassat reiteradament, el camí a seguir sembla clar.

Com aconseguir per a moltes empreses, una major implicaci3n directa en la Formaci3n Professional, és a dir, en

la millora de la qualificació dels seus treballadors, actuals o futurs? Li serveix de poc tornar a sentir per enèsima que l'educació no és una despesa sinó una inversió, encara que sigui en versions brillants i enginyoses com la que s'atribueix a Derek Bok, durant uns anys President de la Universitat de Harvard: *"if you think education is expensive, try ignorance"*. Li cal, això sí, accés a camins tangibles en les seves inversions en qualificació de les persones, igual que pot tenir-los quan ha d'invertir en tecnologies. Avui els trobaria si conegués totes les possibilitats que la Formació Professional inicial posa a la seva disposició, si sabés, també, que uns quants centenars d'empreses ja ho estan experimentant des de fa alguns anys. Tan senzill com això. Un dels grans mals –el pitjor?– de la gran crosta de tòpics que han envoltat la Formació Professional és precisament aquest: que les bones notícies, les innovacions *business friendly* de la Formació Professional són, en el millor dels casos, translúcides per a la majoria d'empreses. Ignoren, per exemple, la possibilitat d'obtenir títols mitjançant la formació no presencial o semipresencial, o de validar una part dels seus plans de formació per tal que serveixin, també, com a itineraris per a l'obtenció de títols, o de cooperar en la formació en alternança que faciliten una formació a mida de futurs treballadors, etc. La Llei d'Educació de Catalunya, el Decret d'ordenació de la Formació Professional inicial de març de 2011 i algunes normes posteriors, obren aquestes i moltes més possibilitats de cooperació directa entre empreses i centres educatius.

Per molt que calgui tenir orientacions per a polítiques econòmiques i socials d'abast general, no hi ha millor orientació que el contingut dels acords assolits directament entre empreses i centres: més adequació, impossible. És, en definitiva, el que farà emergir de forma més sòlida una demanda solvent amb capacitat per alimentar polítiques d'abast general i construir una dinàmica de col·laboració entre empreses i centres que converteixi els centres en proveïdors de les empreses tant de nou personal qualificat com de vies de qualificació de les seves plantilles actuals i, recíprocament, les empreses en els primers agents de col·locació laboral de cada centre.

Un procés d'apoderament real dels centres educatius, de creixement de l'exigència i la confiança que reben de les empreses i de formulació d'acords per a accions conjuntes, contribuiria de forma decisiva a bastir una xarxa intel·ligent i a millorar notablement els resultats i l'eficiència del sistema. Permetria descobrir, entre molts altres beneficis, que les possibilitats d'un bon aprenentatge

no se circumscriuen als estudiants amb millor rendiment escolar: mitjançant el que s'ha denominat Aprenentatge Servei –combinació d'aprenentatge i servei a la comunitat en què els seus destinataris aprenen treballant en projectes reals de millora de l'entorn– molts centres ja han establert formes de col·laboració amb empreses que, en el marc de la seva política de Responsabilitat Social Corporativa, ofereixen maquinària, materials, experts per col·laborar en projectes i ajuts diversos que beneficien a joves amb riscos evidents d'exclusió social i que veuen, així, estimulat el seu aprenentatge i millorada la inserció en el seu entorn social.

Dinàmiques d'aquestes característiques són necessàries per avançar cap a la implantació d'alguna cosa semblant al sistema dual de Formació Professional. Hauríem de fugir d'una implantació mimètica i estricta d'un sistema que funciona bé per a la indústria alemanya. Caldria, més aviat, facilitar acords concrets, locals o comarcals, entre centres i empreses per fer avançar fórmules concretes i viables de combinació entre aprenentatge i treball que vagin perfilant i definint una "via catalana" cap a un sistema dual de Formació Professional. L'experiència de formació en alternança endegada per l'administració educativa el 2008, ha estat relançada amb força pel Govern el febrer de 2012 i ha permès fer un salt qualitatiu cap a un model de formació dual viable a Catalunya. Un model que, amb tota seguretat, caldrà anar polint i perfilant, perquè a banda de les diferències ja esmentades és evident que el model curricular de la Formació Professional alemanya és diferent del vigent a Catalunya, perquè no es pot garantir un mateix aprenentatge en deu empreses diferents –sovint, el nostre cas– que en una de sola i perquè la tradició formadora de l'empresa catalana és escassa. Però aquestes són qüestions tècniques tan importants com superables que mostren com, al capdavant, es tracta d'adaptar i concretar en la realitat del país els grans principis de la Formació Professional dual, amb independència de la forma que finalment hagi de tenir.

A Alemanya, la dimensió de les plantes de les empreses industrials facilita tenir una escola dins la fàbrica. A Catalunya, no. Però sí que podem aconseguir, com tantes vegades ha reclamat Ernest Maragall, que cada polígon d'activitat econòmica tingui, almenys, una escola professional de referència.

PROPOSTES D'ACTUACIÓ: POTENCIAR ELS ACTIUS DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL INICIAL

La contenció de la despesa pública és compatible amb l'aplicació d'algunes mesures d'impacte que amb costos perfectament assumibles puguin potenciar la Formació Professional inicial que, com he intentat mostrar, és el principal actiu de la Formació Professional a Catalunya. Aquestes en són algunes:

- ◆ Mantenir una oferta capaç d'absorbir la demanda de formació i de contribuir a augmentar el nombre de persones titulades en el grau mitjà i en el grau superior. Les xifres avançades del curs 2012-2013 suggereixen que això s'està fent: la suma d'alumnes dels dos graus de Formació Professional i de la resta d'ensenyaments professionals s'acosta al llindar dels 140.000 alumnes i mostra la progressió constant de l'abast quantitatiu de la Formació Professional inicial. Si l'esforç de millora dels índexs de graduació del grau mitjà dona els fruits esperats i els mateixos índexs es mantenen almenys estables per al grau superior, el nombre de professionals disponibles per a l'activitat econòmica podria arribar a doblar-se amb relació a les magnituds de només fa deu anys.
- ◆ S'ha dit abastament i la realitat en mostra exemples de forma creixent: els qui són joves avui i tenen una qualificació professional, viuran el desenvolupament de la seva carrera professional en un àmbit molt més internacional que no pas les generacions precedents. Això obliga a introduir aquesta dimensió internacional

ja en el període de formació inicial reforçant, en conseqüència, els períodes de formació i pràctiques en centres de formació i empreses d'altres països (especialment de la Unió Europea), línia d'activitat en la qual cal dir que l'administració educativa catalana ha excel·lit en el darrer decenni. A banda dels efectes positius que aquestes estades de formació tenen en la qualificació dels seus beneficiaris directes —els estudiants— els efectes en la qualitat de la formació que ofereixen els centres educatius són, també, evidents. La preparació de les estades, l'acollida recíproca d'estudiants estrangers i la relació amb escoles i empreses d'altres països comporten, per als centres que hi participen, una tensió positiva que s'acaba traduint en una major qualitat de la seva oferta formativa.

- ◆ Avançar cap a l'especialització de centres específics de Formació Professional —ras i curt, que no conviuen amb l'ESO si no és per raons d'escassetat de població en determinades comarques— per tal que esdevinguin referents en el seu àmbit territorial tant per a les empreses com per a les persones i puguin, així, obtenir recursos per a noves infraestructures. Malgrat aquesta especialització topi avui amb la poca disponibilitat de recursos —el volum d'alumnes de l'ESO encara creix— no estaria de més assajar la creació, en instituts que hagin optat per fer l'ESO compactada en horari de matí, de centres de Formació Professional que funcionin en horari de tarda. En un entorn diferent, amb més recursos, seria poc

recomanable. Avui pot ser la llavor d'un centre específic amb possibilitats de projecció futura.

◆ Avançar en l'apropament dels ensenyaments d'esports i dels ensenyaments artístics (inclosos els equivalents al grau universitari) a un model clarament professionalitzador, avui molt més evident en els primers que no en els segons. En aquest sentit, l'impuls de l'Institut Superior de les Arts previst a la Llei d'Educació de Catalunya podria ser un bon estímul.

◆ Assignar al Departament d'Ensenyament la gestió de tots els recursos esmerçats en els Programes de Qualificació Professional inicial, finançament d'origens diferents històricament dividit entre l'administració educativa i l'administració laboral. Sincerament, no se m'acut cap motiu lògic pel qual joves que no han encaixat en l'ensenyament obligatori no hagin de continuar en l'àmbit de gestió de l'administració educativa, sempre i quan aquesta sàpiga fornir-los un model d'aprenentatge radicalment diferent al model escolar que, per motius molt variats, rebutgen. L'administració educativa ha demostrat en els darrers 15 anys que sap fer-ho (més de 25 si atenem a la data de creació dels Plans de Transició al Treball, model que ha "resistit" canvis legislatius i normatius de tot tipus mostrant l'incert del seu concepte inicial).

◆ Acompanyar adequadament una dinàmica d'implantació d'un sistema d'alternança entre el treball i la formació aprofundint la via ja iniciada a Catalunya i buscant les vies per fer-la extensiva als alumnes dels Programes de Qualificació Professional inicial, oferta educativa que, altrament, tindrà problemes per arrelar entre el jovent al qual es destina. En aquest procés, el *know-how* i la capacitat operativa de les cambres de comerç catalanes pot ser de gran ajuda.

◆ Desplegar "amb caràcter estructural" l'acreditació de competències. Definir un model àgil, amb garanties, amb costos assumibles que permetin implicar-hi el professorat dels centres educatius i experts d'empresa. Si confiem la formació i l'avaluació dels nostres joves –i ara també dels no tan joves– al professorat i al conjunt dels centres educatius quin motiu hi ha per no fer-ho amb l'acreditació i la certificació de les competències professionals adquirides en l'experiència

laboral? Cap. Tenim un dispositiu alternatiu, fàcilment activable, que doni més garanties? Rotundament, no.

◆ Prèviament a la Formació Professional inicial, valdria també la pena explorar amb valentia la introducció de fórmules de formació per al treball ja en la secundària obligatòria, evitant curiosament que amaguin la funció clàssica de segregar a aquella part de la població escolar que no s'identifica amb l'aprenentatge escolar. Dit d'una altra manera: aquest tipus de formació per al treball ha de conduir els qui s'hi acullin exactament al mateix punt que els qui no ho facin. En tot cas, evitar la disjuntiva graduació-certificació al final de l'educació obligatòria i substituir-la per una orientació per a l'educació postobligatòria digna de tal nom sembla la mesura més senzilla per evitar vies de segregació i guanyar en capacitat d'inclusió per a tots els usuaris del sistema educatiu.

Podria objectar-se que totes aquestes mesures no seran viables perquè les haurà d'aplicar, de concretar, un professorat desmotivats per les reduccions salarials patides en els darrers anys (i per la desconfiança en la reiteració d'episodis similars en el futur). Òbviament, l'estat de motivació no és el més òptim. Però potser precisament per aquest motiu, la definició d'horitzons nous, d'un rumb clar, pot actuar com a incentiu i mostrar com una redistribució dels recursos avui dedicats al conjunt de la Formació Professional tendria a reforçar la capacitat operativa dels centres que la imparteixen i podria incidir favorablement en la motivació del seu professorat.

Estem parlant de mesures amb costos que o no són rellevants o ja estan sent assumits per la Generalitat en una situació molt adversa i que tindrien, en canvi, un retorn incommensurablement superior. Parlem, també, d'entrades de recursos actualment aliens a la Formació Professional inicial: els procedents de l'actual Formació Ocupacional i la Formació Contínua, a banda d'aportacions directes de les empreses, que podrien ser en espècies –maquinària– i no per això menys valuosos per anar "construint" centres de referència. Més important, però, que els recursos que es puguin afegir a curt termini, és la definició valenta, sense rèmores, sense tabús, d'un procés de creixement de la Formació Professional. Encara que triguem a arribar a les fites marcades, l'important és creure que hem d'anar-hi sense cap pacte ocult a la maleta.

L'elaboració d'una Llei de Formació Professional –decidida pel Govern de Catalunya el 30 d'abril de 2013–

ofereix el marc que reculli les energies i les voluntats per a un canvi de cicle, per a obrir una nova etapa de desenvolupament de la Formació Professional. En la roda de premsa que donava el tret de sortida de la preparació de la nova llei, la Consellera d'Educació, Irene Rigau, i el Conseller d'Empresa i Ocupació, Felip Puig, van expressar el desig d'una adhesió tan majoritària com l'aconseguida per la Llei d'Educació de Catalunya. Ha de ser així. Caldria, a més, un plus de gosadia i de voluntat de canvi radical, malgrat això impliqui un camí més aspre i comporti alguns riscos. Però si es caigués en la temptació de guanyar temps mentre esperem que amaini, si s'aspira al sistema pesant, tan perfecte com difícil d'aplicar, si no ataquem de cara els problemes soterrats que llasten la distribució de fons i la governança del sistema, el perill és molt superior: perpetuar l'empat històric i no respondre a les exigències del moment, que no admet resultats eteris. La llei no pot ser "el principi de tot": ha de ser la culminació i la consolidació d'un procés que, en bona part, ja s'està produint.

Millorar la Formació Professional demana un esforç notable de totes les parts que, directament o indirectament, hi estan implicades. L'esforç principal, òbviament, és el dels governants. Però aquest no és un projecte en què sigui èticament acceptable deixar sol al Govern de Catalunya, a les autoritats públiques, i seure tranquil lament a criticar, esport de saló de llarga i sòlida tradició a casa nostra. Sense compromís, sense un moviment social que aplegui totes les parts potencialment beneficiàries i, en definitiva, sense persones i organitzacions que donin suport a un procés que, objectivament, els interessa, no emprendrem més que un vol gallinaci. Una Formació Professional potent interessa a la recuperació econòmica i a la cohesió social del país. Aquest és un objectiu pel qual val la pena renunciar a vells tabús i a postures acomodaticies. Si aquest opuscle hi contribueix una mica, haurà assolit el seu objectiu. ■

